

Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
Katedra ústavního práva

Právo na život a trest smrti

Diplomová práce

Vypracoval: Pavel Šimáček

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Radovan Suchánek, Ph.D.

Praha 2007

Prohlášení o původnosti diplomové práce

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým

Paol Hirsch

Obsah

Úvod.....	5
1. Právo na život.....	6
1. 1. Cesta k uznání práva na život.....	6
1. 2. Právní úprava práva na život na mezinárodní úrovni.....	8
1. 2. 1. Organizace spojených národů.....	8
1. 2. 2. Rada Evropy.....	9
1. 2. 3. Evropská společenství/ Evropská unie.....	10
1. 2. 4. Amerika a Afrika.....	10
1. 2. 5. Ochrana života v ozbrojených konfliktech.....	11
1. 3. Právní úprava práva na život na území České republiky.....	11
1. 3. 1. Záruky práva na život v období 1918 – 1989.....	11
1. 3. 2. Současný stav.....	12
1. 3. 2. 1. Ústavní úroveň.....	12
1. 3. 2. 2. Počátek a konec lidského života.....	13
1. 3. 2. 3. Ochrana života v trestním právu.....	14
1. 4. Související otázky.....	15
1. 4. 1. Okolnosti vylučující protiprávnost.....	15
1. 4. 1. 1. Nutná obrana.....	15
1. 4. 1. 2. Krajní nouze.....	16
1. 4. 1. 3. Oprávněné použití zbraně.....	16
1. 4. 2. Umělé přerušování těhotenství.....	16
1. 4. 3. Sebevražda.....	17
1. 4. 3. 1. Pojem sebevraždy.....	17
1. 4. 3. 2. Názory na sebevraždu.....	18
1. 4. 3. 3. Sebevraždy v České republice.....	19
1. 4. 3. 4. České právo a sebevraždy.....	19
1. 4. 4. Euthanasie.....	19
1. 4. 4. 1. Pojem a druhy euthanasie.....	19
1. 4. 4. 2. Názory na euthanasii: právo na život = právo na smrt?.....	20
1. 4. 4. 3. Právní úprava euthanasie.....	21
2. Trest smrti.....	22
2. 1. Historie užívání a názorů na trest smrti.....	22
2. 1. 1. Starověk a středověk.....	22

2. 1. 2. Novověk.....	24
2. 1. 3. Trest smrti a české právo 1918 – 1989.....	27
2. 2. Zastánci a odpůrci trestu smrti a jejich argumenty.....	30
2. 2. 1. Argument odstrašení.....	30
2. 2. 2. Argument pojistky.....	31
2. 2. 3. Argument odplaty.....	31
2. 2. 4. Argument veřejného mínění.....	32
2. 2. 5. Argument ekonomický.....	33
2. 2. 6. Justiční omyl.....	34
2. 3. Právní úprava trestu smrti ve světě.....	36
2. 3. 1. Právní úprava trestu smrti na mezinárodní úrovni.....	36
2. 3. 1. 1. Organizace spojených národů.....	36
2. 3. 1. 2. Rada Evropy.....	37
2. 3. 2. Právní úprava trestu smrti v České republice.....	38
2. 3. 3. Právní úprava trestu smrti v jednotlivých státech.....	39
3. Alternativy trestu smrti.....	81
3. 1. Platná právní úprava.....	81
3. 2. Úvahy o doživotním trestu.....	82
Závěr.....	84
Literatura.....	85

Úvod

Od doby, kdy byl uznán respekt k lidským právům jako nezbytná podmínka existence společnosti, sílily hlasy po odstranění trestu smrti z právního řádu jednotlivých zemí. Všeobecná tendence omezovat použití absolutního trestu byla dovršena po 2. světové válce přijetím několika mezinárodních smluv, jež si kladly za cíl jeho zrušení. Přesto třetina všech světových států, včetně několika demokratických, trest smrti stále zachovává.

O tom, že problém trestu smrti je v České republice po více než patnácti letech od jeho zrušení stále aktuální, svědčí zejména průzkumy veřejného mínění ukazující setrvalou podporu absolutního trestu.

Trest smrti je nerozlučně spjat s právem na život. Přesto jsem se ve své práci snažil oba instituty oddělit. V první části se zabývám genezí myšlenky práva na život jako základního lidského práva. Poté se věnuji samotné právní úpravě na mezinárodní úrovni i na úrovni samostatného československého, resp. českého státu. Protože konec života nastoluje i otázky jeho dobrovolného ukončení, pokusím se stručně osvětlit historické souvislosti fenoménů sebevraždy a euthanasie, jejich sociologické vysvětlení a právní úpravu. Krátce pojednávám o vztahu práva na život a umělého přerušování těhotenství.

Samotnému trestu smrti je věnována druhá část mé práce. Po vylíčení historie a vývoji názorů na usmrcení odsouzeného ze strany státu podávám přehled argumentů zastánců trestu smrti (retencionistů) a jeho odpůrců (abolicionistů). Zevrubně se věnuji platné úpravě nejen na mezinárodní úrovni a v České republice, ale i ve všech státech světa.

Ve třetí části se zabývám možnými alternativami trestu smrti.

1. Právo na život

1.1. Cesta k uznání práva na život

Antičtí filozofové nevytvořili ucelenou teorii lidských práv. Pokud uvažovali o pojmech rovnost nebo svoboda, rozuměli pod nimi něco zcela jiného, než jak je chápeme dnes. Stát pro Platóna není organizací, vůči které může mít člověk práva ve smyslu osobních nároků nebo která by měla jeho práva dokonce chránit. Římští stoikové přisoudili každému dar rozumu, a tak uznali formální rovnost všech lidí. Křesťané od počátku uznávali rovnost lidí před Bohem, který stvořil všechny ke svému obrazu. Tím, že byl člověk nadán vůlí, získal i svobodu jednat. Uznáním lidské svobody a hlásáním lásky k bližnímu se člověk stává nikoli objektem práva, ale je jeho subjektem. Idea lidských práv má zřetelný původ v křesťanské Evropě.

Úvahy o svobodě a rovnosti však byly ve středověku povýtce teoretické. V každodenním životě měl člověk jen taková práva, která příslušela jeho stavu. Proto se první dokumenty o lidských právech objevují jako výsady udílené panovníkem stavům či městům. Alfons IX. při svém nástupu na trůn v roce 1188 potvrdil obyvatelům Léonu obyčejová práva, mezi nimi právo na život.¹ Dalším podobným dokumentem je Magna Charta Libertatum. Přestože se vztahovala pouze na svobodné, začala později platit pro všechny osoby a dodnes je součástí právního řádu Spojeného království, zaručující ochranu života před svévolnými zásahy státu. Poprvé se v ní setkáváme s písemným potvrzením práva na odpor proti bezbožnému a protiprávně jednajícímu panovníkovi.

Reformace pak přináší představu nikým nezprostředkovaného spojení každého s Bohem, a otevřela tak cestu pro individualistické chápání lidské existence. První, co požadovala, byla svoboda svědomí. Ta byla zaručena v různých úmluvách či listinách panovníků jako Augšpurský a Vestfálský mír nebo edikt Nantský. V 17. století se boj za prosazení práv přesouvá do Anglie. V roce 1628 vydaná Prošba o práva (Petition of Rights) zaručuje nejen vybírání daní pouze se souhlasem Parlamentu, ale i právo na řádný proces. Zatčení a uvěznění jen ze zákonných

---

¹ FILIP, Jan, SVATONĚ, Jan, ZÍMEK, Josef: Základy státovědy, 2. vydání, Brno, Masarykova univerzita v Brně 1997, s. 160

důvodů potvrdil Habeas Corpus Act z roku 1679 a po svržení Stuartovců v roce 1689 Listina práv (Bill of Rights). Ta kromě mnoha výsad stanovuje zákaz krutých nebo neobvyklých trestů.

Nad ideou přirozeného práva se zamýšleli filozofové již ve starověku, John Locke (1632 – 1704) však z přirozeného práva vyvodil ucelenou teorii politické moci a lidských práv. Ve svých pojednáních chápe stát jako instituci, které náleží ochrana života, osobní svobody a majetku. O právu na život ve vztahu ke státu Locke říká: „Nikdo zajisté nemůže přenést na druhého více moci než má sám, a nikdo nemá neomezenou, libovolnou moc nad sebou nebo nad někým jiným, aby zahubil svůj vlastní život nebo odňal život nebo vlastnictví druhého, (proto moc legislativy) je omezena na veřejné dobro společnosti. Je to moc, jež nemá jiný účel než zachování a tudíž nemůže mít nikdy právo zahubit, zotročit nebo záměrně ochudit poddané.“² Přirozenoprávní koncepce předpokládá, že člověk je nadán určitými právy nezávisle na společnosti. Patří mu proto, že je člověkem. „Pramení z přirozenosti věcí a zakládají se na rozumu.“³ Z podobných myšlenek vyrostla teorie lidských práv jako práv nezadatelných a nezczizitelných, jak ji známe dnes.

Koncem 18. století vznikají první katalogy lidských práv: nejprve v květnu 1776 Virginská deklarace práv uvádějící právo na život hned ve svém prvním článku, kterou následovala podobná prohlášení. Z nich vycházela Jednotná deklarace třinácti amerických států, známá jako Deklarace nezávislosti, datovaná 4. července téhož roku. Její autoři (resp. Thomas Jefferson) tvrdí, že „mezi těmito (nezczizitelnými právy) jsou život, svoboda a sledování štěstí.“ Pro Evropu je podobně zásadním dokumentem francouzská Deklarace práv člověka a občana, právo na život však explicitně neuvádí. Podobné seznamy práv a svobod se postupně stávají součástí ústav jednotlivých států. Lidstvo však muselo projít zkušenostmi světových válek, aby vytvořilo mezinárodní systém záruk chránících tato práva, z nichž právo na život je právem nejzákladnějším.

---

² LOCKE, John Druhé pojednání o vládě, 2. vydání, Praha, Svoboda 1992, s. 108-9

³ ROUSSEAU, Jean Jacques: Rozpravy, 2. vydání, Praha, Svoboda 1989, s. 224

1. 2. Právní úprava práva na život na mezinárodní úrovni

1. 2. 1. Organizace spojených národů

Milióny mrtvých, které za sebou zanechala 2. světová válka, vyvolaly ve státech silný pocit viny tím spíše, že Společnost národů, jejímž cílem bylo řešení sporů mezi státy mírovou cestou, nedokázala válce zabránit. Vlády mnoha států se proto rozhodly vytvořit organizaci posilující mír a vybavit ji účinnějšími mechanismy kontroly dodržování lidských práv. Stala se jí Organizace spojených národů, slavnostně vyhlášená 26. června 1945. OSN oficiálně vznikla 24. října téhož roku. Charta OSN je dokument obecný, jednotlivá lidská práva blíže nerozvádí. Ochrana života lze vysledovat z preambule: státy jsou odhodlány „deklarovat znovu svou víru v základní práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti.“ Na základě článku 68 Charty vznikla Komise pro lidská práva s cílem vytvořit ucelený katalog lidských práv. Tím se stala Všeobecná deklarace lidských práv, schválená Valným shromážděním OSN dne 10. prosince 1948. Obsahuje 30 stručných článků, které vypočítávají základní lidská práva. Pro téma této práce je nejdůležitější článek 3: „Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.“ a článek 5: „Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.“ O trestu smrti Deklarace nehovoří. Jako rezoluce má Deklarace pouze doporučující povahu. Pravidla v ní obsažená se však přeměnila v obyčejová nebo byla vtělena do závazných smluv.

Vytvořit takové smlouvy trvalo více než deset let. Staly se jimi Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (dále Pakt) a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, schválené Valným shromážděním OSN roku 1966. V platnost vstoupily v roce 1976 (vyhl. min. zahr. věci č. 120/ 1976 Sb.). Čl. 6 odst. 1 Paktu zaručuje právo každé lidské bytosti na život. Toto právo je chráněno zákonem. Zaručuje, že nikdo nebude svévolně zbaven života. Další odstavce se zabývají přípustností trestu smrti a budou probrány později. Vzpomínky na praktiky nacistických lékařů nepochybně ovlivnily dikci čl. 7, který kromě zákazu krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestu obsahuje důrazný zákaz lékařských nebo vědeckých pokusů na lidech bez jejich souhlasu. Čl. 4 odst. 2 stanovuje, že od článků 6 a 7 se nelze odchýlit ani za úředně vyhlášené mimořádné situace. Pakt zřídil Výbor pro lidská práva, který si od signatářských států může

vyžádat zprávy o plnění Paktu. Jeho členy nejsou státy, ale soukromé osoby. Stát, jenž přijal příslušnost Výboru, může podávat stížnosti na jiný stát pro neplnění povinností z Paktu vyplývajících. Podmínkou je, aby i druhá strana uznala kompetentnost Výboru. Čl. 42 podrobně upravuje postup Výboru při projednávání sporu. Spolu s Paktem byl přijat i Opční protokol umožňující Výboru řešit stížnosti jednotlivců proti státům, které uznaly jeho příslušnost. Podmínkou podání stížnosti je vyčerpání všech opravných prostředků v daném státě. Rozhodnutí Výboru má pouze doporučující povahu, není pro stát závazné a působí pouze silou své přesvědčivosti. V roce 1989 byl přijat 2. Opční protokol k Paktu zabývající se trestem smrti.

Z dalších právních aktů, které se zabývají právem na život, je třeba jmenovat:

- Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia (vyhl. min. zahr. věci č. 32/ 1955 Sb.) prohlašuje genocidium za zločin podle mezinárodního práva a zavazuje státy zabraňovat mu a trestat jej.
- Úmluva o právech dítěte (sdělení min. zahr. věci č. 104/1991 Sb.) zaručuje zvláštní ochranu života dítěte.
- rezoluce o omezení, resp. zrušení trestu smrti.

1. 2. 2. Rada Evropy

Cílem Rady Evropy je podle jejího Statutu z roku 1949 také rozvíjet lidské hodnoty a podpořit zásady parlamentní demokracie a lidských práv.

Základním dokumentem, který se týká lidských práv na evropské úrovni, je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále Evropská úmluva). Byla přijata v roce 1950, v platnost vstoupila o tři roky později, pro Českou republiku v roce 1992 (sdělení fed. min. zahr. věci č. 209/ 1992 Sb.). Článek 2 nazvaný Právo na život stanovuje: „Právo na život je chráněno zákonem.“ Umožňuje uložit trest smrti na základě zákona. V odstavci 2 jsou vypočtena jednání, kdy zbavení života jiné osoby není v rozporu s právem na život. V zásadě jde o případy nutné obrany a oprávněného použití zbraně. Článek 3 pak zakazuje mučení a nelidské či ponižující zacházení nebo trest. Význam Evropské úmluvy spočívá ve vytvoření systému ochrany lidských práv. Institucí, která projednává stížnosti na porušení práv garantovaných Evropskou úmluvou a dodatkovými protokoly k ní, je Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku. V několika případech Soud rozhodl, že zákonem zaručené právo na život se vztahuje nejen na zdržení se úmyslného a

nezákonného usmrcení, ale zakládá povinnost státu, aby přijal opatření k ochraně života osob, které podléhají jeho jurisdikci.

V roce 1983 byl předložen k podpisu Dodatkový protokol č. 6 k Evropské úmluvě o zrušení trestu smrti v mírových dobách, v platnost vstoupil v roce 1985 (pro ČR 1993). V roce 2003 začal platit Dodatkový protokol č. 13 k Evropské úmluvě zakazující trest smrti definitivně (pro ČR 2004, sděl. Min. zahr. věci č. 114/2004 Sb. m. s.). V jeho preambuli členské státy Rady Evropy vyjadřují přesvědčení, že právo na život je základní hodnotou demokratické společnosti.

1. 2. 3. Evropská společenství/ Evropská unie

V roce 2002 byla na zasedání Evropské rady v Nice přijata Evropská charta základních práv EU upravující práva občanů členských zemí přímo k Evropské unii jako první katalog lidských práv v Evropské unii. Nejedná se o právně závazný dokument, ale orgány ES/EU ji respektují. V článku 2 odst. 1 garantuje právo každého člověka na život, odst. 2 stanovuje, že nikdo nemůže být odsouzen k trestu smrti ani popraven. Evropská charta byla inkorporována do Smlouvy o Ústavě pro Evropu bez obsahových změn. Evropská ústava dosud není v platnosti.

1. 2. 4. Amerika a Afrika

V roce 1948 byla v Bogotě (Kolumbie) založena Organizace amerických států a přijata Americká deklarace práv a povinností člověka. Článek 1 zaručuje každému právo na život, svobodu a bezpečnost. Ačkoli deklarace nemá závazný charakter, jsou její ustanovení uplatňována Meziamerickým soudem pro lidská práva a Meziamerickou komisí pro lidská práva. Z jejích ustanovení vychází Americká úmluva o lidských právech z roku 1969. V článku 4 zaručuje právo na život a jeho ochranu od okamžiku početí. Zakazuje svévolné zbavení života. Ve státech, kde byl trest smrti zrušen, jej nelze znovu zavést. Trest smrti se nesmí vykonávat na osobách, kterým bylo v době spáchání trestného činu méně než osmnáct let a těhotných ženách. Právo žádat o milost je zaručeno.

Africká charta lidských práv a práv národů přijatá v roce 1986 prohlašuje lidskou bytost za nedotknutelnou. Každý má právo na život a osobní integritu. Nikdo nesmí být svévolně zbaven života (čl. 4). Na ochranu a prosazování těchto práv byla zřízena Africká komise pro lidská práva a práva národů a Africký soud.

1. 2. 3. Ochrana života v ozbrojených konfliktech

Traumatické zážitky z obou světových konfliktů vedly mezinárodní společenství nejen ke stanovení záruk, jak válkám zabránit, ale i k vytvoření podrobnější právní úpravy ozbrojených konfliktů. Nejdůležitějšími mezinárodními smlouvami v této oblasti jsou čtyři Ženevské úmluvy o ochraně obětí války z roku 1949 a jejich Dodatkové protokoly (1977). Zakázáno je zejména válečné násilí proti civilnímu obyvatelstvu, které musí být co nejvíce šetřeno, konkrétně používání jakýchkoli prostředků působících utrpení nebo smrt, zejména vražda, mučení, fyzické tresty a provádění lékařských pokusů. Zvláštní ochrany se dostalo již od 19. století zlepšení situace raněných a nemocných v armádách a válečným zajatcům. Platnost základních lidských práv za ozbrojených konfliktů potvrdilo i Valné shromáždění OSN ve své rezoluci v roce 1970.⁴

1. 3. Právní úprava práva na život na území České republiky

1. 3. 1. Záruky práva na život v období 1918 - 1989

Prvním právním předpisem, který výslovně zaručoval ochranu lidského života, se stala Ústavní listina československé republiky, publikovaná pod číslem 121/ 1920 Sb. Článek 106 odst. 2 hlavy páté (Práva a svobody, jakož i povinnosti občanské) stanovil, že „všichni obyvatelé republiky československé požívají v stejných mezích jako státní občané na jejím území plné a naprosté ochrany svého života i své svobody.“ Právo na život bylo zaručeno všem bez ohledu na původ, státní příslušnost, jazyk, rasu či náboženství. Odchyly od tohoto ustanovení byly povoleny pouze tehdy, pokud tak dovoľovalo mezinárodní právo.

V roce 1946 vláda rozhodla vydat ústavu novou a jmenovala komisi pro vypracování základního návrhu (později vznikly komise dvě). Protože se nekomunistické politické strany domnívaly, že zákonodárná iniciativa přísluší ústavodárnému Národnímu shromáždění, byl na schůzi ÚNS zvolen ústavní výbor pověřený vypracováním návrhu ústavy. Jednání výboru se protahovala zejména kvůli rozdílným názorům komunistů a ostatních stran. Jednou ze sporných otázek bylo

---

⁴ POTOČNÝ, Miroslav: Mezinárodní právo. Zvláštní část, 1. vydání, Praha, C. H. Beck 1996, s. 291

i pojetí garance občanských práv. Z tohoto hlediska je zajímavý návrh prof. Vl. Kubeše, plně respektující poválečnou koncepci lidských práv. Hlava sedmá návrhu nesla název Základní práva a povinnosti občanské, práva sociální a hospodářství. Čl. 135 měl zaručovat naprostou ochranu života a svobody občanů.⁵ Únor 1948 znamenal konec demokratických diskusí a 9. května téhož roku byla schválena nová Ústava československé republiky podle návrhu KSČ jako ústavní zákon č. 150/ 1948 Sb. V kapitole první Práva a povinnosti občanů obsahovala poměrně rozsáhlý katalog práv a svobod, na mnoha místech inspirovaný Ústavní listinou z roku 1920. § 2 zaručoval osobní svobodu, která mohla být omezena nebo odňata jen na základě zákona. Přestože se výkladem pojmu osobní svoboda rozumělo právo na život, právě v době platnosti této Ústavy docházelo v Československu k rozsáhlému porušování základních lidských práv, včetně nejdůležitějšího práva na život.

V roce 1960 došlo vedení KSČ k závěru, že v Československu již bylo dosaženo socialismu, a proto je třeba vydat ústavu novou. Stala se jí Ústava Československé socialistické republiky ze dne 11. července 1960 (úst. z. č. 100/ 1960 Sb.) V okleštěném seznamu lidských práv bylo právo na život skryto ve formulaci první věty čl. 30: „Nedotknutelnost osoby je zaručena.“ Jasnější formulace se mu dostalo v § 11 občanského zákoníku z roku 1964. S malými změnami platí dodnes: „Fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví...“

1. 3. 2. Současný stav

1. 3. 2. 1 Ústavní úroveň

9. ledna 1991 byla jako ústavní zákon přijata Federálním shromážděním ČSFR Listina základních práv a svobod (dále Listina), uvozená ústavním zákonem č. 23/ 1991 Sb. Usnesením předsednictva ČNR ze dne 16. prosince 1992 byla Listina vyhlášena pod č. 2/ 1993 Sb. jako součást ústavního pořádku samostatné ČR.

Článek 6 věta první Listiny zní: „Každý má právo na život.“ Nadpozitivní charakter právu na život, spolu s dalšími lidskými právy, propůjčuje čl. 9 odst. 2 Ústavy: „Změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřijatelná“ a čl. 1 Listiny. Ten zaručuje rovnost v právech a základní práva a

⁵ GRONSKÝ, Ján: Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa II (1945 – 1968), 1. vydání, Praha, Karolinum 1999 s. 158 a 183

svobody prohlašuje za nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná. Nezadatelnost a nezcizitelnost znamenají, že se člověk těchto práv nemůže vzdát ani je převést na někoho jiného. Není tedy možné je darovat ani prodat, ale ani pověřit někoho jiného např. k euthanasii. Stát má na ochraně těchto práv zvláštní zájem a nemůže je ani žádným právním předpisem zrušit (nezrušitelnost). V případě, pokud by se kdokoli pokoušel odstranit demokratický řád lidských práv a svobod, založený Listinou, dává čl. 23 Ústavy právo občanům postavit se mu na odpor, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků by byly znemožněny.

Podle čl. 6 odst. 2 nesmí být nikdo života zbaven. Odst. 4 pak stanovuje, že „porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souladu s jednáním, které není trestné.“ K této problematice více v podkapitole 1.4.1. Nepřípustnost trestu smrti stanovuje odst. 3.

Česká republika je vázána mezinárodními smlouvami, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas. Pokud mezinárodní smlouva stanoví něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva (čl. 10 Ústavy). Z pohledu práva na život se jedná zejména o Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Úmluvu o zabránění a trestání zločinu genocidia a Evropskou úmluvu včetně Dodatkových protokolů.

1. 3. 2. 2. Počátek a konec lidského života

Většina právních dokumentů o lidských právech nestanoví přesný okamžik, od kdy jedinci právo na život náleží.

Věta druhá čl. 6 odst. 1 Listiny zní: „Lidský život je hoden ochrany již před narozením.“ Zejména z použití slovního spojení „hoden ochrany“, které není právní, ale morální povahy, lze vyvodit závěr, že lidskému plodu právo na život nepřísluší. Také Komise zřízená Evropskou úmluvou potvrdila, že „přiznání absolutního práva na život u plodu by bylo v rozporu s předmětem a účelem Úmluvy.“⁶ § 7 občanského zákoníku přiznává způsobilost počatému dítěti (nasciturovi), narodí-li se živé, což může mít význam zejména v majetkových záležitostech (při dědění, darování apod.). Ani občanský zákoník neříká, který přesný okamžik je narozením. Z ustanovení § 220 trestního zákoníku („usmrtí své narozené dítě při porodu...“) lze výkladem⁷ dovodit, že lidský život začíná již začátkem porodu. Otázkou zůstává, kdy porod

⁶ PAVLÍČEK, Václav a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl: Práva a svobody, 2. vydání, Praha, Lmde 1999 s. 69

⁷ NOVOTNÝ, Oto a kol.: Trestní právo hmotné, 3. vydání, Praha, Codex 1996, s. 20

začíná. Z lékařského hlediska má porod dvě fáze – porodní doby: v první, tzv. otevírací, dochází za porodních bolestí k otevírání cest pro průchod plodu. V této fázi si ovšem usmrcení dítěte lze představit jen stěží. Legální definici narození podává vyhl. Ministerstva zdrav. č. 11/ 1988 o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky. Narozením se rozumí „úplné vypuzení nebo vynětí z těla matčina, jestliže dítě projevuje alespoň jednu ze známek života a má porodní hmotnost a) 500 gramů a vyšší nebo b) nižší než 500 gramů, přežije-li 24 hodin.“

Podobné problémy mohou teoreticky nastávat i s určením okamžiku zániku lidského života – smrti. V současnosti jsou všeobecně uznávána lékařská a biologická kritéria smrti, která smrt spojují s okamžikem, kdy dochází k nezvratným změnám mozku, při nichž nastává selhání funkce mozku a zánik center řídících krevní oběh a dýchání (smrt mozku). Podle těchto kritérií definuje smrt i transplantační zákon č. 282/ 2002 Sb. v § 2 písm. e) jako nevratnou ztrátu funkce celého mozku, včetně mozkového kmene. Vyhl. č. 19/ 1988 Sb. stanovuje postup při prokazování smrti fyzické osoby: úřední ohledání a vydání úmrtního listu. Nelze-li smrt určité fyzické osoby úředně zjistit, rozhodne soud o prohlášení osoby za mrtvou. Podrobnosti stanoví § 195n občanského soudního řádu.

1. 3. 2. 3. Ochrana života v trestním právu

Trestné činy proti životu a zdraví vymezuje hlava VII zvláštní části trestního zákona (z. č. 140/ 1961 Sb.). Jsou jimi:

- vražda (§ 219) – úmyslné usmrcení jiného (vztahuje se i na uspíšení smrti)
- vražda novorozeného dítěte matkou (§ 220) – privilegovaná skutková podstata, matka v rozrušení způsobeném porodem úmyslně usmrtí své novorozené dítě při porodu nebo hned po něm
- ublížení na zdraví (§ 222 odst. 3)
- usmrcení z nedbalosti (§ 224) – porušením předpisů o bezpečnosti práce nebo dopravy nebo hygienických předpisů
- účast na sebevraždě (§ 230) – kdo jiného pohne k sebevraždě nebo jinému k sebevraždě pomáhá
- nedovolené přerušování těhotenství (§ 227 – 229) – zde není objektem život dítěte, ale tzv. klíčící život a také zdraví a život matky. Přísněji je trestán pachatel, který způsobí smrt. Těhotná žena není trestná.
- rvačka (§ 225) – úmyslné ohrožení nebo zbavení života tím, že se pachatel dopustí rvačky.

Lidský život je objektem kvalifikovaných skutkových podstat mnoha dalších trestných činů.

1. 4. Související otázky

1. 4. 1. Okolnosti vylučující protiprávnost

Článek 2 odst. 2 Evropské úmluvy stanoví, že není v rozporu se zákonem zaručeným právem na život, jestliže zbavení života bude vyplývat z použití síly při a) obraně každé osoby proti nezákonnému násilí; b) provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené; c) zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury. Použití síly nesmí být více než zcela nezbytné. Článek 6 odst. 2 Listiny prohlašuje, že není porušením práva na život, pokud byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné. Tyto tzv. okolnosti vylučující protiprávnost, blíže konkretizované v § 13 – 15 trestního zákona, způsobují, že jednání, které se trestnému činu podobá, trestným činem není, protože chybí základní znak skutkové podstaty – protiprávnost. Při splnění určitých podmínek je v daných případech trestní odpovědnost vyloučena.

1. 4. 1. 1. Nutná obrana

Podle § 13 tr. zák. čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvající útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Útokem se rozumí protiprávní jednání, kterým někdo ohrožuje hodnoty chráněné trestním zákonem, tedy nikoli pouze život, ale i zdraví, důstojnost, svobodu nebo majetek. Útok musí hrozit přímo, nestačí pouhé přesvědčení, třeba i oprávněné, že se útok teprve chystá. Stejně tak se nebude jednat o nutnou obranu, pokud útok již skončil. Šlo by o tzv. extenzivní vybočení (exces) z mezí nutné obrany. Na druhou stranu útok nemusí ještě probíhat, stačí jeho přímá hrozba. Důležitý regulativ obsahuje druhá věta § 13 tr. zák.: Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Jde o ochranu před excesem intenzivním, kdy by obrana mohla způsobit významně větší škodu než samotný útok. Protože obránce bude většinou jednat v momentu překvapení, zmatku nebo strachu, a nelze proto klást přehnané požadavky na posouzení adekvátnosti daného způsobu obrany, zákonodárce zvolil termín zcela zjevně nepřiměřená. Přiměřenost je třeba vztahovat

nejen k útoku samotnému – nejednalo by se o nutnou obranu, pokud by útočníkem bylo např. malé neozbrojené dítě, ale i k poměru mezi škodou útokem hrozící a škodou způsobenou obranou (např. úmyslné usmrcení útočníka při drobné krádeži). Zbývá ještě uvést, že o nutnou obranu půjde i tehdy, pokud osoba odvrací útok, který je namířený nikoli proti ní samotné, ale např. proti tělesné integritě jiného člověka.

1. 4. 1. 2. Krajiní nouze

§ 14 tr. zák. nedefinuje krajiní nouzi samotnou, ale legalizuje takový čin, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému tímto zákonem. Krajiní nouze tedy musí splňovat několik znaků. Ten, komu nebezpečí hrozí, nesmí mít uloženu povinnost je snášet, nebezpečí hrozí zájmům chráněným trestním zákonem a hrozí přímo. Není rozhodující, zda nebezpečí hrozilo tomu, kdo je odvracel, nebo někomu jinému. Jednání v krajiní nouzi může mířit proti komukoli. Další podmínky stanoví věta druhá § 14 tr. zák.: Nejde o krajiní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil. V takových případech by šlo o exces čili vybočení. Možnost jiného způsobu odvrácení nebezpečí a ne/přiměřenost následku bude nutné posoudit vzhledem ke všem okolnostem případu. Lze mít pochybnosti, zda termín nebezpečí je v souladu s čl. 6 odst. 2 Evropské úmluvy (ten hovoří pouze o násilí).

1. 4. 1. 3. Oprávněné použití zbraně

Trestný čin nespáchá podle § 15 tr. zák. ten, kdo použije zbraně v mezích zmocnění příslušných zákonných předpisů. Těmito zákony jsou např.: zák. č. 221/1991 Sb., o vojácích z povolání, zák. č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, zák. č. 553/1991 Sb., o obecní policii, zák. č. 124/1992 Sb., o Vojenské policii, zák. č. 154/1994 Sb., o Bezpečnosti informační službě, zák. č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky a zák. č. 13/1993 Sb., celní zákon. Příslušné zákony stanoví, za jakých podmínek může oprávněná osoba zbraň použít.

1. 4. 2. Umělé přerušování těhotenství

Jak bylo výše řečeno, české právo uznává zvýšenou ochranu lidského plodu, nikoli však jeho právo na život. Dává matce poměrně širokou možnost rozhodovat

o svém mateřství. Základním předpisem pro tuto oblast je zákon č. 66/ 1986 Sb. o umělém přerušení těhotenství, doplněný vyhláškou č. 11/ 1994. Rozlišuje přerušení těhotenství na žádost ženy a přerušení těhotenství ze zdravotních důvodů. Těhotenství bude vždy přerušeno, pokud o to žena požádá ve lhůtě 12 týdnů od početí a nebrání-li interrupci její zdravotní důvody. Do 24 týdnů je možné těhotenství přerušit, pokud je život ženy ohrožen nebo je plod těžce poškozen (včetně důvodů genetických) nebo neschopen života. Žena svou žádost zásadně nemusí odůvodnit. Ze zdravotních důvodů lze interrupci provést jak na návrh ženy, tak na návrh zdravotnického zařízení. Vždy je nutný souhlas ženy. Přerušení ze zdravotních důvodů se uplatní v případech, kdy je ohrožen život nebo zdraví ženy či zdravý vývoj plodu, popř. je vadný jeho genetický vývoj.

Ostře v rozporu s touto liberální úpravou je stanovisko katolické církve. Od roku 1869 je oficiální doktrínou církve idea animace (počátku života) od okamžiku početí. Exkomunikace hrozí každému, kdo by se podílel na přerušení těhotenství.⁸ Negativní postoj katolické církve k interrupcím se vystupňoval za pontifikátu Jana Pavla II., pro kterého byla hříchem i antikoncepce jako opatření, které mělo početí zabránit. Proto má zákonodárství zemí ovlivněných katolickou tradicí (Irsko, Polsko) ve vztahu k interrupcím restriktivní povahu.

1. 4. 3. Sebevražda

1. 4. 3. 1. Pojem sebevraždy

Sebevražda je vědomé, dobrovolné a úmyslné ukončení vlastního života. Společnost se o případy sebevražd zajímá a v současné době k nim zaujímá ambivalentní postoj. Na jedné straně je dobrovolný odchod ze života uznáván jako právo jednotlivce rozhodovat o vlastním životě (viz i právní dovolenost sebevraždy níže), na druhé straně je sebevražda stále poznamenána cejchem nedovolenosti, i když z jiných důvodů než dříve, jak ještě uvidíme. Jisté morální odsouzení sebevraždy lze spatřovat i v obvyklém slovním spojení „spáchat sebevraždu“. Sloveso spáchat se jinak používá ve spojení s čistě negativními jevy, např. spáchat trestný čin.

Nejčastějším motivem sebevraždy je ztráta smyslu života. Jedná se o takzvané bilanční sebevraždy. Pocit bezvýchodnosti může být způsoben zejména

---

⁸ ZIMEK, Josef: Právo na život, 1. vydání, Brno, Masarykova univerzita v Brně 1995, s. 19

nemoci, často depresí, ztrátou zaměstnání, hospodářskou tísni a problémy v mezilidských vztazích. Naopak impulzivní sebevraždy jsou reakcí na okamžitý podnět, nebývají plánovány a jsou páčány z nejrůznějších důvodů, častěji mladistvými.⁹

1. 4. 3. 2. Názory na sebevraždu

Sebevražda byla ve starověku považována většinou za důstojný odchod ze života a často se jejím prostřednictvím řešily politické konflikty (například sebevražda Marka Antonia, Kleopatry nebo Seneky). Za hřích nebyla považována ani za prvních křesťanských císařů. V Evropě se postoj k ní změnil pod vlivem svatého Augustina a Tomáše Akvinského, kteří ji vnímali jako vzpouru proti božímu úmyslu. Sebevrazi neměli právo na pohřeb v posvátné půdě hřbitova, a pokud sebevražedný pokus přežili, byli většinou trestáni smrtí.

Je příznačné, že jisté rehabilitace se aktu sebevraždy dostává v 18. století, v době zvýšeného zájmu o lidská práva. David Hume (1711 – 1776) vidí v racionálně zdůvodněném a důkladně zhodnoceném rozhodnutí ukončit svůj život právo každé osoby. Na jeho teorie později navazuje např. Arthur Schopenhauer (1788 – 1860). Kritika namítá, že osoba páchající sebevraždu nemůže pojmově jednat racionálně. V každém případě se v 18. století proti sebevraždě přestává argumentovat náboženskými důvody: Kant „považuje uchování vlastní osoby za první a nejdůležitější povinnost člověka k sobě samému: člověk, který se usmrtí, uráží sebe sama a rozbíjí důstojnost lidskosti ve vlastní osobě... Sebevražda, osvobozená od představy hříchu, se stává nemravným skutkem.“¹⁰ Durkheim (1848 – 1917) odmítá sebevraždu proto, „že je urážkou kultu lidské osoby, o němž se opírá naše morálka.“¹¹ Povinnosti vůči bohu se staly povinnostmi vůči společnosti, i když se sebevražda přestala pokládat za zločin. Francouzský sociolog Gilles Lipovetsky ve své teorii postmoderní (postmoralistní) doby zbavené většiny povinností tvrdí, že sebevražda již prohřeškem vůči povinnosti nemůže být. Vinu nenesou sebevrah, ale jeho okolí, které ho k sebevraždě dohnalo nebo alespoň nevyslyšelo jeho „volání o pomoc“. Jedinec má právo rozhodovat o svém životě, nicméně je od činu zrazován a „ti, kdo přesně popíší prostředky, jak se usmrtit, vyvolávají pobouření a podléhají trestnímu

⁹ KOLEKTIV AUTORŮ: Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny, 2. vydání, Praha, Sociologické nakladatelství 1997, s. 76-7

¹⁰ LIPOVETSKY, Gilles: Soumrak povinností, 1. vydání, Praha, Prostor 1999, s. 99

¹¹ tamtéž

postihu“.¹² Podobně mizí i „klasické“ důvody sebevraždy. Sebevraždy přestávají být výsledkem existenciální beznaděje či pocitu ztráty zakotvení ve světě, jak je popsal T. G. Masaryk. Stávají se spíše důsledkem depresivní spontánnosti bez skutečné vůle zemřít.¹³

1. 4. 3. 3. Sebevraždy v České republice

V posledních deseti letech páchá v České republice sebevraždu okolo 1600 osob ročně a tvoří čtvrtinu úmrtí z vnějších příčin. Sebevraždu páchá pětikrát více mužů než žen. Téměř polovinu (45,3%) tvoří oběšení, následuje otrávení (20,5%) a skok z výše (16%).¹⁴

1. 4. 3. 4. České právo a sebevraždy

Sebevražda není v České republice trestná. Trestná je ovšem účast na sebevraždě podle § 230 trestního zákoníku: „Kdo jiného pohne k sebevraždě nebo jinému k sebevraždě pomáhá, bude potrestán, došlo-li alespoň k pokusu sebevraždy“. Právní dovolenost sebevraždy lze vyvodit z čl. 2 odst. 3 Listiny, který stanoví, že „Každý může činit, co není zákonem zakázáno...“ Čl. 1 Listiny prohlašuje základní práva a svobody, z nichž právo na život je nejdůležitější, za nezadatelná a nezcizitelná. Nelze se jich tedy vzdát ve prospěch jiného. Argumentem a contrario lze vyvodit, že se jich člověk může vzdát „sám pro sebe“.

1. 4. 4. Euthanasie

1. 4. 4. 1. Pojem a druhy euthanasie

Slovo euthanasie pochází z řeckých slov eu = dobře a thanatos = smrt. Pod slovním spojením euthanasie byla ve starověkém Řecku chápána jak lehká smrt, tak např. čestná smrt v boji.

V dnešní době se pojem vztahuje k usmrcení osob, kterým nemoc (nebo genetická vada) brání v plnohodnotném životě na jakékoli úrovni. Euthanasii lze rozdělit na dobrovolnou a nedobrovolnou. S druhým případem má lidstvo neblahé zkušenosti především z éry nacismu. V knize Mein Kampf Adolf Hitler požadoval odstranění těžce nemocných a duševně nemocných z důvodů možného genetického

---

¹² tamtéž, s. 101

¹³ LIPOVETSKY, Gilles: Éra prázdnoty, 1. vydání, Praha, Prostor 1998, s. 247 – 250

¹⁴ údaje Českého statistického úřadu za období 2001 - 2005

zatížení budoucích generací i zbytečných ekonomických výdajů.¹⁵ Přiznejme si však, že podobné (kvazi)eugenické úvahy jsou staršího data a objevují se i dnes. Peter Singer ve své knize *Praktická etika* obhajuje i nedobrovolnou euthanasii. Podle jeho názoru se člověk nestává osobou pouhou příslušností k lidskému rodu, ale určitými vlastnostmi, které např. těžce retardovaný nebo nevléčitelně nemocný postrádá.¹⁶ Podobné názory je třeba kategoricky odmítnout.

Větší a stále rostoucí zájem laické i odborné veřejnosti se týká euthanasie dobrovolné. Tu můžeme rozdělit na euthanasii pasivní, spočívající v neprovedení nutných úkonů vedoucích k záchraně života, a euthanasii aktivní, někdy zvanou asistovaná sebevražda, spočívající nejčastěji v podání jedu.

1. 4. 4. 2. Názory na euthanasii: právo na život = právo na smrt?

Křesťanství starořeckou ideu dobré smrti nikdy nepřijalo. Smrt jako následek prvotního hříchu nemůže být pojmově dobrá. Přesto byla smrt trvalou součástí života středověkého člověka, který se jí obával jen jako konce života na tomto světě. Pod vlivem sekularizace společnosti se pozornost upínala na samotné projevy umírání, smrt „se stává něčím, za co se lidé stydí jako za biologické potřeby... Je neslušné ji zveřejnit.“¹⁷ Pokrok medicíny učinil z nemocnice místo, kam je možné umírajícího odložit, zajistit mu tak lepší péči, a zároveň umožnil smrt vytěsnit.¹⁸ Většina lidí ve 20. století umírá v nemocnicích, kde je jejich život uměle prodlužován. Obraz osoby v bezvědomí napojené hadičkami na nejrůznější přístroje se však při myšlenkách na smrt znovu objevuje. Lidé se začínají obávat nikoli samotné smrti, ale faktu, že jim nebude dovoleno důstojně zemřít.¹⁹ Výsledek úvah je dvojitý: na jedné straně boj za zlepšení podmínek umírání, na straně druhé snaha dosáhnout povolení rozhodnout o vlastní smrti ve chvíli, kdy již člověk nemůže svou existenci ukončit bez cizí pomoci.

Názory na euthanasii se vyvíjí stejně jako názory na sebevraždu. Ve chvíli, kdy se uznává, že člověk může zcela svobodně nakládat se svým životem, je nutné připustit i dispozici s vlastní smrtí. „Přihlížíme rozsáhlému procesu společenské

¹⁵ KOLEKTIV AUTORŮ: *Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny*, 2. vydání, Praha, Sociologické nakladatelství 1997, s. 50

¹⁶ VIRT, Günter: *Žít až do konce. Etika umírání, smrti a eutanazie*, 1. vydání, Praha, Vyšehrad 2000, s. 23

¹⁷ ARIÈS, Phillipe: *Dějiny smrti, Díl 2: Zdivočelá smrt*, 1. vydání, Praha, Argo 2000, s. 328

¹⁸ tamtéž, s. 329

¹⁹ tamtéž, s. 344, 382, LIPOVETSKY, Gilles: *Soumrak povinnosti*, 1. vydání, Praha, Prostor 1999, str. 100

legitimizace euthanasie a zároveň i odmítnutí principu zákonné úpravy.²⁰ Názor na euthanasii není jednotný u lékařů, právníků ani laické veřejnosti. Zanedbatelný není ani hlas katolické církve, která aktivní euthanasii odmítá, nicméně připouští její pasivní formu, kdy další léčba již nemůže ovlivnit průběh nemoci.

1. 4. 4. 3. Právní úprava euthanasie

Současné zákonodárství zaujímá k euthanasii (usmrcení na žádost, asistované sebevraždě) několik postojů. Výslovně je zakázána např. ve Spojeném království (Suicide Act z roku 1961, není však posuzovaná jako vražda, ale pouhé zabití), otázku práva na euthanasii řešil i Evropský soud pro lidská práva, který v rozsudku ve věci *Pretty v. UK* v roce 2002 vyslovil neexistenci takového práva. Euthanasie byla naopak legalizována v Belgii (2002), Oregonu (1997, *Death With Dignity Act*, zákon později zrušil federální Nejvyšší soud) a Nizozemí (1994). V případech dovolenosti jsou pečlivě stanovena kritéria, kdy lze euthanasii provést: v Nizozemí např. nesnesitelné a neztišitelné bolesti, žádost musí učinit pacient pevně a svobodně, provádí ji lékař a musí si vyžádat posudek jiného lékaře. Po té podává zprávu státnímu zástupci.²¹ Jinou možností je vytvořit privilegovanou skutkovou podstatu vraždy nebo zabití (Polsko, Německo, Rakousko, Švýcarsko, Norsko).

Přes rozsáhlé debaty odborné veřejnosti české trestní právo problém euthanasie neřeší. Návrh trestního zákoníku, který zaváděl skutkovou podstatu usmrcení na žádost, Parlament neschválil. Podle okolností případu bude nutno posuzovat případy euthanasie podle § 219 nebo § 230 trestního zákona (vražda, resp. účast na sebevraždě), v úvahu přichází snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby za podmínek uvedených v § 40 trestního zákona.

Možnost, jak rozhodnout o svém životě v souvislosti s lékařskou péčí, dává § 23 odst. 2 zák. č. 20/ 1966 Sb. o péči o zdraví lidu, podle kterého „vyšetřovací a léčebné úkony se provádějí se souhlasem nemocného.“ a Úmluva o lidských právech a biomedicině, č. 96/2001 Sb. m. s., která v čl. 5 stanovuje: „Jakýkoli zákrok v oblasti péče o zdraví je možno provést pouze za podmínky, že k němu dotčená osoba poskytla svobodný a informovaný souhlas.“

²⁰ LIPOVETSKY, Gilles: *Soumrak povinnosti*, 1. vydání, Praha, Prostor 1999, str. 103

²¹ VIRT, Günter: c. d., s. 28

2. Trest smrti

2. 1. Historie užívání a názorů na trest smrti

Trest smrti zcela jistě provázel lidstvo od jeho počátků. Dnes nedokážeme zjistit, z jakých důvodů se násilné usmrcení lidí, jak je známe z vyobrazení nebo z nálezů kosterních pozůstatků, provádělo v nejstarší historii. Pomineme-li lidské oběti z nejrůznějších náboženských příčin a zabíjení poražených, plnil trest smrti především funkci odplaty a byl zřejmě vykonáván samotným poškozeným nebo jeho okolím. S rostoucí mocí prvních států dochází k omezování soukromé msty, trestání pachatelů přebírá stát jako výraz své autority. Náboženská funkce trestu však nezmizela až do středověku.

2. 1. 1. Starověk a středověk

První psané dokumenty, ve kterých nalézáme ustanovení o trestu smrti, pochází z městských států na území starověké Mezopotámie. Zákony sumerského vladaře Umammua (2111 – 2093 př. n. l.) ukládají trest smrti za nevěru manželky a vloupání, stejně jako zákony Lipit-Ištara (1934 – 1924 př. n. l.) a zákony z Ešnuny (19. stol. př. n. l.)²² Souhrnem starého mezopotamského práva je tzv. Chammurapiho zákoník (1752 – 1750 p. n. l.) psaný v akkadštině. Trest smrti je často jedinou sankcí za několik desítek trestných činů, je uplatňována zásada oko za oko, neplatí však pro zločiny spáchané plnoprávními na neplnoprávných. Spektrum způsobů provádění trestu je velice široké a neobyčejně kruté: naražení na kůl, utopení, upálení. Chammurapi nevytvořil logicky uspořádaný zákoník v dnešním slova smyslu, otázkou také je, nakolik byl v praxi opravdu uplatňován. Sám předpokládá aplikaci obyčejů a dává soudcům prostor pro rozhodnutí podle vlastního názoru.²³

Staroegyptské právo naopak používalo trest smrti omezeně, převážně jen za vzpuru proti králi a porušování povinností úředníky. Nejčastějším trestem byly

²² KLÍMA, Josef Nejstarší zákony lidstva, 1. vydání, Praha, Academia 1979, s. 46, 51, 63. Je zajímavé, že přes všechny dějinné změny je na tomto území trest smrti za nevěru stále ukládán a vykonáván.

²³ tamtéž, s. 320an

nucené práce. Podobně Chetitě dávali přednost zásadě odškodnění. Velmi často byl trest smrti ukládán ve starověké Indii, Číně, vykonával se nejrůznějšími způsoby a obvykle velice krutě.²⁴ Ve Starém zákoně nacházíme několik zmínek o trestu smrti za vraždu, únos, náboženské a sexuální trestné činy. Starořecké právo jej uplatňovalo za vraždu, pachatel si mohl zvolit způsob popravky nebo se trestu vyhnout uzavřením dohody s pozůstalými, příp. odchodem do vyhnanství.²⁵ Právo starého Říma se dlouho soustředilo na trestání činů, které porušovaly náboženské vztahy. Pachatel byl „zasvěcen“ a ztratil tak statut římského občana. Musel odejít do vyhnanství a jeho zabití bylo beztrestné. Závažná provinění proti náboženství se trestala smrtí. Trest smrti měl v těchto případech očištnou funkci.²⁶ Pokud čin nezakládal takové porušení, příslušelo jeho potrestání vlastní iniciativě poškozených nebo otci rodiny, jestliže došlo k jeho spáchání v rámci rodiny. Římský pater familias měl původně neomezenou moc nad životem a smrtí svých příbuzných a mohl udílet i trest smrti.²⁷ Soukromý prvek z římského práva nevymizel ani za republiky, samotný stát stíhal především trestné činy velezrady, porušování povinností úředníky a útoky na výkon soudní moci, podle Zákona dvanácti desek trestaných smrtí. Trestní právo za císařství je charakterizováno opouštěním zásady nullum crimen sine lege a nulla poena sine lege, o druhu trestu rozhodoval soudce. Trest smrti se tradičně prováděl stětím, nově oběšením, případně ukřižováním či předhozením šelmám.²⁸

Středověké trestní právo klade důraz na funkci trestu jako odplaty (talio) a vykoupení. Tyto principy můžeme vysledovat ve způsobu provádění poprav, např. za rouhání je před usmrcením vytržen jazyk. Trest smrti spolu s mrzačícími tresty byl často trestem jediným a používal se k trestání zločinů náboženských, protistátních, proti životu i majetkových. Pro šlechtice byla vyhrazena poprava stětím, ostatní umírali na šibenicích, za trestné činy proti Bohu (čarodějnictví, kacířství, zoofilie, homosexualita) čekala odsouzeného smrt na hranici – očištná moc ohně.

---

²⁴ PINZ, Jan: Trest smrti v pohledu historickém a přirozenoprávním, in KOLEKTIV AUTORŮ: Trest smrti jako problém nejen právní..., Praha 1990, s. 24

²⁵ tamtéž

²⁶ SKŘEJPEK, Michal: Ius et religio, 1. vydání, Pelhřimov, Vydavatelství 999 1999, s. 144 a 153

²⁷ tamtéž, s. 121, KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal: Římské právo, 1. vydání, Praha, C. H. Beck 1995, s. 319

²⁸ tamtéž s. 335-6

2. 1. 2. Novověk

Od 17. století lze pozorovat pokles užívání trestu smrti. Objevují se první kritiky trestní represe založené na teologii a ideji morálního vykoupení. Trestný čin je přirozenoprávními filozofy chápán jako porušení společenské smlouvy a trest představuje povinnost z tohoto porušení vyplývající. Protože si stát osobuje výhradní právo trestat jakékoli jednání odchylovající se od normy, zavádí tajné řízení, veřejnost je vyloučena, a mizí tak poslední znaky trestu jako pomsty obce. Řízení však vždy ústilo do popravy vykonávané veřejně a okázale. Tím mělo být dosaženo maximálně odstrašujícího dojmu.

V 18. století dochází ke zlomu v myšlení. Přirozenoprávní filozofové přišli s teorií práv neodvozujících se od vezdejší autority a začali tato práva vypočítávat. Nejprve formulovali lidskou svobodu a rovnost. Ve chvíli, kdy za jedno z přirozených práv člověka uznali právo na život, museli se zamýšlet i nad jeho omezením. V úvahách o státu Locke říká: „Pokládám tedy politickou moc za právo dávat zákony s tresty smrti.“²⁹ Aby existenci trestu smrti uvedl do souladu s teorií společenské smlouvy, podle které člověk na stát přenesl část svých práv – nikoli však právo na život jako právo nezcizitelné – dochází Locke k závěru, že spácháním činu, který ohrožuje lidský život, se člověk snižuje na úroveň zvířete: „vystavuje se tomu, že tedy bude zahuben tím, proti němuž užívá síly, jako nějaké divoké zvíře, které je nebezpečné jeho existenci.“³⁰ Tím ospravedlňuje nutnou obranu a její dovolenost pro jednotlivce přenáší na celou společnost, resp. stát, a umožňuje jí tak udílet trest smrti: „(vrah vyhlásil) válku veškerému lidstvu a může tedy být zahuben jako lev nebo tygr, jedna z oněch divokých šelem, s nimiž lidé nemohou mít společnost ani bezpečnost.“³¹

Charles de Secondat Montesquieu (1689 – 1755) odsoudil používání mučení a požadoval omezit trest smrti, který považoval legitimní pouze za vraždu. Pochybuje o jeho odstrašujícím účinku a v souladu s osvícenskou vírou v pozvednutí lidstva radí zákonodárci, aby více pečoval o to, „aby zamezil zločiny, než aby je trestal.“³² Voltaire (1694 – 1778) také legitimitu trestu smrti nezpochybnil, dával však přednost nuceným pracím: „(odsouzení) po celý život slouží státu svým

²⁹ LOCKE, c. d., s. 30

³⁰ tamtéž, s. 138

³¹ tamtéž, s. 33

³² MONTESQUIEU: Duch zákonů 6.9, cit. dle BECCARIA, Cesare O zločinech a trestech, Praha 1893, s. 42

trestem... jejich smrt nepřináší užitku leč katovi.“³³ Stejný názor zastával Denis Diderot (1713 – 1784). Jean Jacques Rousseau (1712 – 1778) podobně jako Locke vidí v trestu smrti výraz pudu sebezáchovy společnosti: „Abychom se nestali obětí vraha, svolujeme s tím, že zemřeme, když se jím sami staneme.“³⁴ Zločinec se nestává zvířetem, ale spácháním trestného činu vyhlásil společnosti válku, přestává být občanem a je usmrcen jako nepřítel. Rousseau však dodává, že: „Časté popravy jsou vždy znakem slabosti nebo liknavosti ve vládě.“³⁵ Také Rousseau věří v možnosti převýchovy a prevence: „Přísnost trestů je jen marným prostředkem, které si vymyslely omezené hlasy, aby nahradily terorem vážnost k zákonům, které nemohly dosáhnout.“³⁶

Potřeba zreformovat stávající stavovsky roztržštěný a dosud středověký trestněprávní systém se od poloviny 18. století jevila jako nutná. V duchu osvícenského absolutismu se iniciativy chopili panovníci: Fridrich II. Pruský zrušil torturu již v roce 1740 a krátce na to trest smrti za krádež. Za vlády ruské carevny Alžběty nebyl popraven jediný člověk, jak slíbila při svém nástupu na trůn. V roce 1764 vyšel tiskem spis Cesare Beccarii (1734 – 1794) *O zločinech a trestech*. Beccaria požadoval v první řadě důsledné dodržování zásady *nullum crimen sine lege*: „Toliko zákony mohou ukládat tresty za zločiny. Účelem trestu není nic jiného, nežli zameziti, aby viník působil nové škody svým občanům a zdržeti ostatní od škodlivých činů podobných.“³⁷ Trestem smrti se Beccaria zabývá v § XVI. svého díla. Připouští jej pouze ze dvou příčin: pokud by uvězněný občan nadále uváděl národ do nebezpečí přípravou spiknutí a pokud by smrt byla jediným prostředkem, jak ostatní odvrátit od zločinu. Tím neměl na mysli odstrašující efekt trestu smrti – nevěřil mu a vyslovoval se pro trvalé zbavení svobody s veřejně vykonávanými nucenými pracemi. Svým dlouhým příkladem by odstrašovaly potenciální pachatele lépe než okamžitá smrt.³⁸ Trest smrti dokonce nazývá státem nařízenou vraždou. Později – jako člen komise delegované pro reformu trestního systému v rakouské Lombardii – důrazně upozornil na popravy nevinných. Kniha vyvolala velký zájem mezi právníky, filozofy i panovníky. Dekret (ukaz) Kateřiny II. v některých paragrafech Beccariu přímo citoval. Odsouzení k smrti nebyli v Rusku nadále popravováni, ale odesíláni pracovat na Sibiř.

³³ VOLTAIRE: *Commentaire X*, cit dle BECCARIA: c. d., s. 50

³⁴ ROUSSEAU, Jean Jacques: *Rozpravy*, 2. vydání, Praha, Svoboda 1989, s. 244

³⁵ ROUSSEAU, Jean Jacques: c. d., s. 244

³⁶ ROUSSEAU, Jean Jacques: c. d., 2. vydání, Praha, Svoboda 1989, s. 181

³⁷ BECCARIA, Cesare: *O zločinech a trestech*, Praha 1893, s. 10

³⁸ *tamtéž*, s. 41

Roku 1786 zrušil Leopold Toskánský (pozdější císař Leopold II.) pro svůj stát trest smrti a torturu. V té době již probíhala příprava nového trestního zákoníku pro území rakouských dědičných zemí. Výsledný kodex *Constitutio Criminalis Theresiana* však nenese žádné stopy nového myšlení: zachovává torturu a trest smrti, pro který stanovuje v závislosti na povaze a provedení činu všechny známé středověké způsoby jeho výkonu. Smyslem trestu byla stále msta. Pod vlivem svého syna Josefa II. vydala Marie Terezie proklamaci, v níž oznámila, že trest smrti může být nadále vykonán pouze po prostudování celého procesu jí samotnou. Většině odsouzeným udělila milost.³⁹ Jako samostatný panovník kontroloval Josef II. každý rozsudek smrti a systematicky uděloval milost všem odsouzeným, kromě jednoho v roce 1786. Následujícího roku vydal Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně. Trest smrti byl ponechán pouze pro řízení podle stanného práva a nahrazen doživotními nucenými pracemi spočívajícími ve vlečení lodí na Dunaji. Svou tvrdostí znamenaly téměř jistou smrt, proto je Leopold II. v roce 1790 zakázal.

Od roku 1789 francouzské Ústavodárné shromáždění několikrát jednalo o trestu smrti (návrh podporovali např. Robespierre a Saint-Just), ale ke zrušení došlo až v roce 1795. Protože účinnost abolicie měla nastat až v době míru, zůstal trest smrti zachován až do jeho opětovného zavedení Napoleonem Bonapartem v roce 1801.

Protože francouzská revoluce vyvolala v rakouské monarchii vlnu nepokojů, byl trest smrti obnoven za protistátní zločiny v Toskánsku již v roce 1790, v roce 1795 v celé monarchii za velezradu nebo pokus o ní. V roce 1803 byl pro Rakousko (nikoli Uhry) vydán Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích, který platil bez výraznějších změn až do roku 1949. Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích ze dne 27. května 1852 č. 117 ř. z. byl ve skutečnosti jeho novelizací.⁴⁰ Trest smrti se vykonával pouze oběšením a ukládal se obligatorně za vraždu, loupežné zabití, vzbouření v době stanného práva a v kvalifikovaných případech poškození cizího majetku a žhářství. Trestní zákon byl doplněn zákonem proti nebezpečnému užívání třaskavin a obecně nebezpečnému zacházení s nimi z 27. května 1885 č. 134 ř. z. Jedinou cestou ke zmírnění vynesenoho rozsudku k trestu smrti byla milost udělovaná císařem, který tohoto práva využíval velice často.

³⁹ TINKOVÁ, Daniela: Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa, 1. vydání, Praha, Argo 2004, s. 67

⁴⁰ MALÝ, Karel a kol.: Dějiny českého státu a práva do roku 1945, Praha, Linde 1997, s. 164

V souvislosti s revolučními událostmi roku 1848 proběhla Evropou další vlna hlasů volajících po zrušení trestu smrti. Frankfurtské národní shromáždění a Pruské ústavodárné národní shromáždění abolicí skutečně schválily.⁴¹ Po potlačení revolučních nálad byl ve většině států trest smrti opět zaveden, nicméně trend snižování počtu poprav je v 2. polovině 19. století patrný po celém světě.

2. 1. 3. Trest smrti a české právo 1918 – 1989

Československá republika po svém vzniku recipovala rakouské a uherské právo. Hlavními prameny trestního práva byly zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852 pro Čechy, Trestní zákoník o zločinech a přečinech z roku 1878 pro Slovensko a Podkarpatskou Rus, pro obě části země zákon o nebezpečném užívání traskavin a zákonný článek XIX/ 1915 o stíhání trestných činů proti zájmům vedení vojny, zvláště nepřístojnosti při vojenských dodávkách. Pro vojáky a četnictvo platil vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech (č. 19 ř. z., ze dne 15. ledna 1855). Posledně zmíněný předpis umožňoval vykonat trest smrti kromě oběšením i zastřelením.⁴²

Od roku 1934 platil zákon o ukládání trestu smrti a o doživotních trestech č. 91/ 1934 Sb., který umožňoval uložit trest těžkého žaláře od patnácti do třiceti let nebo doživotně, pokud by uložení trestu smrti bylo nepřiměřeně přísné z důvodu závažných polehčujících okolností. Za dobu tzv. první republiky bylo vykonáno pouze 12 trestů smrti, v dalších 417 případech udělil prezident T. G. Masaryk milost.

Masaryk byl celoživotním odpůrcem absolutního trestu, kritizoval jej již v roce 1895 na svých přednáškách. Jeho hlavními argumenty proti trestu smrti byly nelidskost, neuznávání principu odplaty a především zásadní zpochybnění odstrašujícího účinku.⁴³ Svůj názor si utvrdil po tzv. hilsneriádě. Pečlivě zvažoval každý případ žádosti o milost: „stálo mě mnoho nocí, když jsem měl podepisovat trest smrti, a dni, když jsem to učinil, mám ve svém kalendáři poznamenány černým

⁴¹ BESTOVÁ, Cornelié C : Trest smrti v německo-českém porovnání, 1. vydání, Brno, Doplněk 1996, s. 73an., 83an.

⁴² LIŠKA, Otakar a kol. : Vykonané tresty smrti. Československo 1918 – 1989, 1. vydání, Praha, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR 2000, s. 24

⁴³ KUKLÍK ml, Jan: Prezident Masaryk a trest smrti, Dějiny a současnost č. 5, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 1998, s. 31

křížkem.“⁴⁴ Ve všech případech, kdy žádost o milost zamítl, šlo o brutálně provedené vraždy.

Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava se na německé obyvatelstvo aplikovalo trestní právo německé, v některých případech se však vztahovalo i na protektorátní příslušníky. Soudní řízení bylo maximálně zjednodušeno, možnost odvolání omezena nebo zcela zrušena.⁴⁵ Část procesů probíhala i mimo území Protektorátu. Počet obětí doby nesvobody nelze přesně určit. Odsouzení byli k popravám převáženi do Drážďan, později také do dalších říšských měst. Od 5. dubna 1943 se popravovalo v tzv. sekýrárně na Pankráci, celkem zde bylo vykonáno 1079 poprav.⁴⁶

22. července 1940 jmenoval prezident Edvard Beneš první exilovou vládu, kterou postupně uznala většina států. Ústavní dekret prezidenta republiky č. 2/ 1940 Úř. věst. čsl., o prozatímním výkonu moci zákonodárné upravil tvorbu právních norem po dobu zatímního státního zřízení. Podle § 2 vydával prezident republiky k návrhu vlády dekrety, resp. ústavní dekrety, které spolupodepisoval předseda vlády nebo pověření členové vlády. Udílení trestu smrti upravoval dekret z 1. února č. 6 Úř. věst. čsl. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech (tzv. velký retribuční dekret). Po osvobození byl nahrazen dekretem stejného názvu č. 16/ 1945 Sb. a platil jen pro české země, Slovensko se řídilo nařízením Slovenské národní rady č. 33 o potrestání fašistických zločinců, okupantů, zločinců a kolaborantů a o zřízení lidového soudnictví.⁴⁷ Dekretem č. 17/ 1945 byl zřízen Národní soud, zabývající se případy vysoce postavených českých kolaborantů. Řízení před mimořádnými lidovými soudy bylo zkráceno, trest smrti se vykonával téměř bezprostředně po vynesení rozsudku. Vzhledem k atmosféře ve společnosti (k udávání vybízeli i denní tisk) a obsazení soudů (čtyři soudci z pětičlenného senátu byli z lidu) docházelo k vyřizování účtů a likvidaci nepohodlných osob. Celkem vynesly mimořádné lidové soudy více než 730 rozsudků smrti.⁴⁸

Po převzetí moci komunisty byl vydán zákon č. 231/ 1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky, který se stal základem pro první vlnu poprav odpůrců

⁴⁴ ČAPEK, Karel, Hovory s T. G. Masarykem, 1. souborné vydání, Československý spisovatel 1990, s. 199

⁴⁵ MALÝ, Karel a kol.: Dějiny českého státu a práva do roku 1945, Praha, Linde 1997, s. 388 - 9

⁴⁶ LIŠKA, Otakar: c. d., s. 14

⁴⁷ PAVLÍČEK, Václav: Dekrety prezidenta republiky in JECH, Karel, usp.: Němci a Maďaři v dekretch prezidenta republiky. Studie a dokumenty 1940 - 1945, 1. vydání, Brno, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Doplněk 2003, s. 30

⁴⁸ LIŠKA, Otakar: c. d., s. 17 - 18

režimu. Trest smrti stanovoval za zvlášť přitěžujících okolností za trestné činy velezrady, vyzvědačství, vyzvědačství proti spojenci a válečného záškodnictví. Vrcholem trestní represe se stal trestní zákon č. 86/ 1950 Sb. Uváděl celkem dvacet pět trestných činů, za které se trest smrti ukládal, často jako trest jediný. Vykonával se oběšením, v době zvýšeného ohrožení státu zastřelením. Pokud by trest smrti byl vzhledem k osobě pachatele nebo k závažnosti polehčujících okolností nepřiměřeně přísný, mohl soud uložit trest odnětí svobody na doživotí nebo na patnáct až dvacet pět let.⁴⁹ Trest smrti byl uplatňován po vykonstruovaných procesech především proti oponentům komunistické strany, na popravišti skončili také někteří bývalí vysocí funkcionáři. Z politických důvodů bylo popraveno v období od 1948 do 1955 celkem 257 osob.⁵⁰ Zmírnění represe přinesla novela trestního zákoníku č. 63/ 1956. Zrušila některé skutkové podstaty, odstranila obligatornost trestu smrti a trest odnětí na doživotí a zavedla trest odnětí svobody na dvacet pět let. Současně byl vydán zákon č. 64/ 1956 o trestním řízení soudním, jenž zavedl povinný přezkum rozsudků, kterými byl uložen trest smrti, Nejvyšším soudem.

Trestní zákon č. 140/ 1961 Sb. dovoľoval uložit trest smrti pouze za splnění následujících podmínek: stupeň nebezpečnosti trestného činu musel být vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoký a uložení trestu smrti vyžadovala ochrana společnosti nebo nebyla naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody do patnácti let (§ 29). V relativně nízké trestní sazbě, kterou bylo možno maximálně uložit, viděla část teoretiků příčinu zvýšeného ukládání absolutního trestu.⁵¹ Přestože trest smrti měl být trestem výjimečným, stanovil jej zákon jako možnou sankci za třicet tři trestných činů. Poslední změnu do československého trestního práva přinesl zákon č. 45/ 1973, který zavedl nový výjimečný trest odnětí svobody od patnácti do dvaceti pěti let.

Zákon č. 175/ 1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 140/ 1961 Sb., trest smrti zrušil s účinností od 1. července 1990. Přijetí zákona nepředcházela širší společenská ani politická diskuse, je zřejmé, že hlavní úlohu sehrála autorita

⁴⁹ FICO, Robert: Trest smrti, Bratislava, Kodexpress 1998, s. 46

⁵⁰ FICO, Robert: c. d., s. 47

⁵¹ ZAPLETAL, Josef: K trestu smrti jako sankci za vraždu, in KOLEKTIV AUTORŮ: Trest smrti jako problém nejen právní..., Praha 1990, s. 108

tehdejšího prezidenta republiky a odpůrce trestu smrti Václava Havla a snaha vytvořit dojem demokratického státu.⁵²

2. 2. Zastánci a odpůrci trestu smrti a jejich argumenty

2. 2. 1. Argument odstrašení

„Aby byl trest spravedlivý, nesmí míti nežli onen stupeň rozsahu, který postačuje, aby oddálil lidi od zločinů“ (Cesare Beccaria)⁵³

Jednou z funkcí trestu je působit výchovně na ostatní členy společnosti – generální prevence. Tak je formulována i v § 23 odst. 1 trestního zákona. Retencionisté tvrdí, že především hrozba trestu smrti odstraší potenciální pachatele od spáchání takto sankcionovaného trestného činu, zejména vraždy a dalších násilných trestných činů. Ve svých úvahách vychází z domněnky, že pachatelé své činy nejen plánují, ale dokonce uvažují o možných důsledcích. Při vraždách plánovaných je ale pachatel přesvědčen, že jeho čin odhalen nebude. Hlavní myšlenky se soustředí na dokonalé provedení činu, nikoli na možné důsledky. Vraždy jsou navíc často páchany v mimořádných situacích – v afektu nebo pod vlivem drog (stav intoxikace není v některých státech USA důvodem pro neuložení absolutního trestu). Pokud je pachatelem duševně nemocný člověk jako v případech sexuálně motivovaných vražd, lze o generálněpreventivní funkci trestu pochybovat.

Vztah mezi existencí trestu smrti a snížením kriminality se dosud nepodařilo potvrdit. OSN ve svých zprávách o trestu smrti opakovaně konstatuje, že nelze prokázat, že jiné tresty, zejména trest odnětí svobody na doživotí, nesplní odstrašující funkci stejně dobře. Některé práce dokonce upozorňují na tzv. brutalizační efekt poprav (po vykonaných popravách byl zaznamenán nárůst násilné trestné činnosti). Toto tvrzení však také nelze spolehlivě potvrdit.

Abolicionisté dále kritizují fakt, že při uplatňování trestu smrti se člověk stává pouhým předmětem práva, prostředkem k odstrašení ostatních, což je nepřijatelné z filosofického hlediska. Domnívám se ale, že uznání tohoto argumentu znamená popření myšlenky generální prevence vůbec.

⁵² srov. FICO, c. d., s. 72 a VLČEK, Martin: Úvahy o trestu smrti, in KOLEKTIV AUTORŮ: Trest smrti jako problém nejen právní..., Praha 1990, s. 58an.

⁵³ BECCARIA, Cesare: O zločinech a trestech, Praha 1893, s. 10

Aby trest splnil svou generálněpreventivní funkci, je nutné, aby následoval rychle. Ve většině států však odsouzení čekají na popravu v tzv. chodbě smrti mnoho let, často desetiletí. Podle Evropského soudu pro lidská práva jde o nelidské a ponižující zacházení odporující Evropské úmluvě.⁵⁴

2. 2. 2. Argument pojistky

Dalším argumentem pro zachování trestu smrti je jeho funkce pojistky před možnou recidivou. Jaksi automaticky předpokládá, že pachatel čin, za který byl odsouzen, spáchá v budoucnu znovu. V případě, že se tak stane, bývá při medializaci případu předcházející odsouzení zdůrazňováno, a ve společnosti se tak posiluje pocit nedůvěry k trestům odnětí svobody, byť dlouhodobým. Ve skutečnosti se případy recidivy u násilných trestných činů vyskytují spíše výjimečně.⁵⁵ Přijetím argumentu pojistky je zároveň dávana najevo nevěra ve schopnost státu zajistit bezpečnost svých občanů.

2. 2. 3. Argument odplaty

Odplata je základním pojmem pro zastánce tzv. absolutních teorií trestů. Jedním z prvních, kdo teoreticky zdůvodnil princip trestu jako odplaty, byl Immanuel Kant (1724 – 1804). Trest chápe jako kategorický imperativ, odpověď na trestný čin. Trest účel nesleduje, je jím sám. Podle G. W. F. Hegela (1770 – 1831) je trest negací negace práva, a tak znovu právo nastoluje. Relativní teorie naopak s trestem spojují určité cíle, zejm. převýchovu pachatelů, ochranu společnosti před nimi, odstrašení potenciálních zločinců apod. Kompromis hledají teorie smíšené.

Abolicionisté absolutní teorie odmítají ze dvou hlavních důvodů: 1) předně je nemožné dovést odplatu do důsledků (vraha lze usmrtit, jak ale „zrcadlově“ potrestat např. zloděje?) a 2) argument odplaty vychází z pochybné domněnky, že zlem je možno způsobit dobro.

⁵⁴ PAVLÍČEK Václav a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl: Práva a svobody, 2. vydání, Praha, Linde 1999, s. 81

⁵⁵ BESTOVÁ, Cornélie C.: c. d., s. 22

2. 2. 4. Argument veřejného mínění

„...Nemalý význam mává uložení trestu smrti pro uspokojení veřejnosti“ (Oto Novotný)⁵⁶

„Veřejnost si přeje ponechat trest smrti,“ bývá jedním z argumentů států, v jejichž právním řádu je absolutní trest obsažen. Podpora trestu smrti je skutečně vysoká nejen u obyvatelstva států, které trest smrti zachovávají, ale i u těch, které jej dávno zrušily. Britský parlament zamítnul 18 pokusů o znovuzavedení trestu smrti. Americké státy Oregon a Kalifornie jeho používání po kladném výsledku referenda skutečně obnovily.

S trestem smrti souhlasí více než 80% Japonců (rok 1999, viz podkapitulu 2.3.2.), podle Harris Interactive⁵⁷ v USA podpora stoupá (38% v roce 1965 proti 69% v roce 2003), ačkoli víra v odstrašující účinek absolutního trestu setrvale klesá (59% v roce 1976, 41% v roce 2003). 95% dotázaných se přitom domnívalo, že oběti poprav jsou i nevinní lidé. Společnost The Gallup Poll⁵⁸, která provádí výzkumy veřejného mínění v USA od roku 1936, uvádí podobná čísla: 67% pro trest smrti v roce 2006, pouze 34% věří v odstrašující účinek. Na otázku, který trest by zvolili za vraždu, se však pro trest smrti vyslovilo 47% dotázaných, 48% dávalo přednost doživotnímu uvěznění, byla-li tato možnost k dispozici.

Po každém zveřejněném případě brutálního trestného činu sílí hlasy po zpřísnění trestní represe. Retencionisté by si měli uvědomit, že se jedná především o obranu reakci společnosti na vychýlení z rovnovážného stavu. Ke slovu se hlásí starý princip odplaty, která má znovu nastolit klidný stav. Podobné volání není výsledkem racionální úvahy, což ilustruje fakt, že po exemplárních trestech je voláno i po spáchání jiných trestných činů působících na lidské city: např. týrání zvířat či rozsáhlejší poškození náhrobků.

Přes klesající tendenci je podpora trestu smrti v ČR stále vysoká: v roce 2005 CVVM zveřejnilo dva výzkumy, podle kterých 57, resp. 66% respondentů odpovědělo kladně na otázku, zda by trest smrti měl existovat. R. Fico vidí důvody v tradici, nízké úrovni právního vědomí, zdeformovaném chápání morálních a

⁵⁶ NOVOTNÝ, Oto: O trestu a vězeňství, 2. vydání, Praha, Academia 1969, s. 58

⁵⁷ <http://www.harrisinteractive.com/>

⁵⁸ <http://www.galluppoll.com>

právních hodnot včetně hodnoty lidského života a nedostatku objektivních informací.⁵⁹ Po deseti letech od vyslovení tohoto názoru se situace nezměnila.

Zastánci trestu smrti v retencionistických státech se domnívají, že po jeho odstranění v rozporu s názorem veřejného mínění, by mohlo docházet k lynči a soukromým odplatám, abolicionisté poukazují na nereprezentativnost výzkumů, neinformovanost a ovlivnitelnost veřejnosti.

2. 2. 5 Argument ekonomický

Tento argument obvykle nepoužívají ani sami retencionisté, pokud obhajují své názory oficiálně - jeho amorálnost je totiž příliš zřejmá. Myšlenka, že fyzická likvidace pachatele přijde stát levněji než jeho dlouhodobý nebo dokonce doživotní pobyt ve věznici, však nezřídka zaznívá z řad nejen české veřejnosti. Protiargumentem abolicionistů, pokud vůbec připustí diskusi na toto téma, bývá konstatování, že moderní společnost se také stará o staré, nemocné a handicapované jedince. Tím dávají prostor zbytečné a morálně pochybené diskusi, kdo si svůj stav zavinił. Přitom lze použít některé empiricky potvrzené výzkumy dokazující pravý opak. Proces, ve kterém je možné uložit trest smrti, si v Kalifornii vyžádá šestkrát více prostředků, v Kansasu je takové řízení dražší o 116. 700 dolarů než ostatní procesy obviněných z vraždy. Stát Texas musí vynaložit 2, 3 milionu dolarů, což je třikrát více, než kdyby byl odsouzený uvězněn na 40 let v nejpřísněji střežené věznici.⁶⁰ Kalifornský a Floridský Nejvyšší soud věnuje přezkumu těchto případů více než polovinu veškerého času.⁶¹

Závěrem je nutné ještě jednou zdůraznit, že pragmatický argument nesmí hrát při rozhodování o zachování trestu smrti žádnou roli pro svou neslučitelnost s hodnotami moderního státu.

⁵⁹ FICO, Robert: c. d., s. 102 Autor důvody vztahuje ke Slovenské republice, domnívám se však, že vzhledem ke společné historii obou zemí, je možné je použít i pro ČR.

⁶⁰ DIETER, Richard C: Millions Misspent in BEDEAU s 402

⁶¹ tamtéž, s. 405

2. 2. 6. Justiční omyl a justiční vražda

„Lépe jest, aby vinného zasloužení bez pomsty zůstalo, nežli aby nevinný nespravedlivě odsouzen býti měl.“ (Mistr Pavel Kristian z Koldína, Práva městská Království českého)⁶²

Cornelie C. Bestová ve své práci navrhuje pro chybný rozsudek, kterým se ukládá trest smrti, používat termín justiční vražda.⁶³ Domnívám se, že toto označení by mělo být vyhrazeno jen pro zmanipulovaná trestní řízení vedená za účelem odstranění určité osoby, jak je známe např. z 50. let v Československu.

Justiční omyly mají několik příčin, zejména závažná pochybení v dokazovacím řízení: očití svědkové identifikují nesprávnou osobu nebo se obviněný přizná k činu, který nespáchal. Důvody mohou být různé: nátlak, strach před těžším trestem, špatný zdravotní stav včetně snížené mentální úrovně, intoxikace apod. Obvinění z nižších sociálních vrstev si nemohou dovolit kvalitní obhájce, soud nemusí vzít v úvahu všechny argumenty nutné ke správnému posouzení případu.

Přesný počet nespravedlivě odsouzených není a nikdy nebude znám. Zastánci zrušení trestu smrti však každým rokem zveřejňují nové údaje. Jsou alarmující: Amnesty International uvádí od roku 1973 do 14. března 2007 celkem 123 propuštěných osob, které byly v USA odsouzeny k trestu smrti. Americká organizace The Innocent Project zabývající se testováním DNA za účelem zproštění obvinění uvádí od roku 1989 do 1996 197 případů, kdy bylo obvinění staženo po provedených testech. Nad 14 osobami byl v době zproštění již vynesena rozsudek k trestu smrti. Ve třetině případů se nakonec podařilo nalézt pravého pachatele. V roce 2006 došlo k propuštění 18 uvězněných, kteří ve vězení strávili celkem 279 let.⁶⁴

Nelze tedy přijmout argument, podle kterého je riziko justičního omylu v demokratických státech redukováno na minimum. V porovnání s cenou lidského života je každé riziko příliš velké. Jako scestné je třeba odmítnout van den Haagovo tvrzení: „Naše vláda používá nákladní automobily. Přejíždí nevinné okolostojící častěji, než soudy odsuzují nevinné k smrti. Nevzdáme se nákladních automobilů,

⁶² cit. dle MALÝ, Karel, *České právo v minulosti*, 1. vydání, Praha, Orac 1995, s. 113

⁶³ BESTOVÁ, Cornelie C.: *Trest smrti v německo-českém porovnání*, 1. vydání, Brno, Doplněk 1996, s. 41. Sama autorka však používá i termín justiční omyl.

⁶⁴ <http://www.innocenceproject.org/>

protože prospěch, který přináší, převažuje nad škodou, včetně smrti nevinných.“⁶⁵ Již proto, že o smrti na silnici nerozhoduje stát. Stejně neudržitelná je úvaha, že: „(argumentem nedokonalosti lidského jednání) lze zrelativizovat všechno, každé lidské konání... Stejně jako nemůžeme vyloučit odsouzení nevinného, nelze ani zamezit neodsouzení nevinného. Možnosti justice jsou zkrátka takto omezené.“⁶⁶ Právě s vědomím nedokonalosti aplikace práva je nutné zachovat cestu k nápravě chybných rozhodnutí.

Absolutní povaha trestu smrti, jeho nenapravitelnost, je vážným argumentem, se kterým se musí retencionisté vypořádat. Právě zde se ukazuje, jak lehkomyslně často uvažují o hodnotě lidského života.

---

⁶⁵ HAAG, Ernest van den: *The Death Penalty Once More* in BEDAU, Hugo Adam ed.: *The Death Penalty in America. Current Controversies*, New York – Oxford, Oxford University Press 1997 s. 451

⁶⁶ NONNEMANN, František: *Trest smrti*, diplomová práce, Praha, Právnická fakulta Univerzity Karlovy 2005, s.60

2. 3. Právní úprava trestu smrti ve světě

2. 3. 1. Právní úprava trestu smrti na mezinárodní úrovni

2. 3. 1. 1 Organizace spojených národů

Trestem smrti se zabývá článek 6 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Formulace úvodu odstavce 2 Paktu: „V zemích, kde nebyl trest smrti zrušen...“ napovídá, že trest smrti byl v době přijetí Paktu považován autory jeho textu za zastaralý a hodný odstranění a že absolutní trest nelze znovu zavést ve státech, které ho již zrušily. Čl. 6 odst. 2 Paktu umožňuje uplatňovat trest smrti pouze za nejtěžší trestné činy a stanovuje zásadu *nullum crimen sine lege*. Trest může být vykonán pouze na základě konečného rozsudku vynesenoho příslušným soudem. Čl. 6 odst. 4 zaručuje každému odsouzenému právo žádat o milost nebo zmírnění trestu. Z obsahu věty druhé: „Amnestie, milost nebo zmírnění trestu smrti mohou být uděleny ve všech případech,“ je možné dojít k závěru, že stát nesmí stanovit okruh případů, ve kterých milost nemůže být udělena. Odst. 5 zakazuje ukládat trest smrti za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let a vykonávat jej na těhotných ženách. Odstavec 6 je ústupkem retencionistickým státům: „Tohoto článku se nelze dovolávat proto, aby se zabránilo zrušení trestu smrti nebo aby zrušení tohoto trestu bylo zdrženo kterýmkoli státem, účastníkem tohoto Paktu.“ Článek 4 odst. 2 zakazuje smluvním stranám odchýlit se od čl. 6 za mimořádné situace ohrožení života národa.

Státy, které Pakt ratifikovaly, mohou přistoupit k 2. Opčnímu protokolu, který zakazuje trest smrti v době míru. Zároveň ukládá členským státům povinnost přijmout opatření k úplnému zrušení trestu smrti (čl. 1). Členský stát, pokud učiní při ratifikaci výhradu, může udělit trest smrti v době války za nejtěžší vojenské trestné činy (čl. 2 odst. 1).

Česká republika k 2. Opčnímu protokolu přistoupila dne 15. června 1994.

Úmluva o právech dítěte zakazuje v čl. 37 ukládat trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí osobě, která byla v době spáchání trestného činu mladší osmnácti let.

OSN od roku 1977 pravidelně každý rok vydává rezoluci vyzývající státy ke zrušení trestu smrti, příp. ke zvážení moratoria na výkon již uložených trestů. V době vzniku mezinárodních tribunálů pro posuzování zločinů v bývalé Jugoslávii a

Rwandě Rada bezpečnosti rozhodla, že trest smrti nebude možné uložit ani za zločiny proti lidskosti. Trest smrti nelze uložit ani v řízení před Mezinárodním trestním soudem v Haagu, nejvyšším trestem je odnětí svobody na doživotí. Česká republika dosud Statut Mezinárodního trestního soudu neratifikovala.

25. května 1984 přijala Hospodářská a sociální rada OSN Záruky garantující ochranu práv osob, které mohou být odsouzeny k trestu smrti (rezoluce 1984/50). Devět pravidel zaručuje:

- 1) trest smrti lze uložit ve státech, kde nebyl zrušen, jen za nejzávažnější trestné činy,
- 2) zákaz retroaktivity,
- 3) trest smrti nelze vykonat na osobách, které byly v době spáchání trestného činu mladší osmnácti let, dále na těhotných ženách, matkách po porodu a na lidech duševně nemocných,
- 4) trest smrti lze uložit jen na základě jasných důkazů a
- 5) v procesu, který splňuje požadavky čl. 14 Paktu,
- 6) právo odvolat se k vyššímu soudu,
- 7) ve všech případech je možné udělit milost nebo rozsudek změnit,
- 8) trest smrti nelze vykonat v době, kdy se projednává odvolání nebo žádost o milost,
- 9) pokud se trest smrti vykonává, musí se tak dít způsobem, který zaručuje co nejméně utrpení.

2. 3. 1. 2. Rada Evropy

Evropská úmluva v čl. 2 umožňuje uložit trest smrti po uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon takový trest ukládá. V roce 1983 byl předložen k podpisu Protokol č. 6 k Evropské úmluvě týkající se zrušení trestu smrti. Článek 1 prohlásil trest smrti za zrušený, čl. 2 dával státům možnost učinit výhradu a zachovat si tak možnost ukládat trest smrti v době války nebo bezprostřední hrozby války, vždy však na základě zákona. Protokol do dnešní doby ratifikovalo 45 států, Rusko zatím pouze podepsalo. V osmdesátých letech Parlamentní shromáždění Rady Evropy několikrát vyzvalo nejen evropské státy, aby trest smrti zrušily. 4. října 1994 vydalo rezoluci, podle které je podmínkou pro ucházení se členství v Radě Evropy připravenost ratifikovat 6. protokol.

21. února 2002 Rada Evropy prostřednictvím Výboru ministrů schválila Protokol č. 13 k Evropské úmluvě. K podpisu byl předložen 3. května 2002 a v platnost vstoupil uložením desáté ratifikační listiny 1. července 2003. V současné době tento Protokol ratifikovalo 38 států, 6 dalších jej podepsalo. Text protokolu je

vrcholem snah o zrušení absolutního trestu. Trest smrti prohlašuje za zrušený a neumožňuje učinit k Protokolu žádnou výhradu nebo odstoupit pro případ podle čl. 15 Úmluvy, tj. v době války nebo ohrožení státní existence.

Úsilí o odstranění trestu smrti se však výše zmíněnými akty nevyčerpává. Evropský parlament opakovaně vyzývá státy světa, mezi nimi i Japonsko a USA, aby absolutní trest zrušily nebo na jeho vykonávání vyhlásily moratorium. Oživení této kampaně vyvolala poprava Saddáma Husajna.

Závěrem znovu upozorňuji na čl. 3 Úmluvy, podle kterého: „Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení anebo trestu.“ Ve věci *Söring v. UK* z roku 1989 Evropský soud pro lidská práva rozhodl, že podmínky v tzv. řadě (chodbě) smrti, trvající často mnoho let, jsou nelidským a ponižujícím zacházením. Soud z ustanovení čl. 3 vyvodil zákaz vydávání osob do států, kde může být osoba podobnému jednání vystavena.

2. 3. 2. Právní úprava trestu smrti v České republice

Trest smrti byl v České republice zrušen zákonem č. 175/ 1990 Sb., s účinností od 1. července 1990 a byl nahrazen výjimečným trestem. Čl. 6 odst. 4 Listiny stanoví: „Trest smrti se nepřipouští.“ Pro Českou republiku platí od 18. března 1992 Evropská úmluva, Protokol č. 6 od 1. dubna 1993. Česká republika přijala oba dokumenty bez výhrad.⁶⁷ 1. listopadu 2004 vstoupil v platnost Protokol č.13. Uvažovat nad možným opětovným zavedením trestu smrti do právního řádu České republiky je bezpředmětné nejen z důvodu výše uvedených mezinárodních závazků, ale i pro rozpor s čl. 1 Ústavy, kde je Česká republika označena jako právní stát. Takový stát „uznává autonomii člověka a občanské společnosti a dodržuje mezinárodně respektované standardy lidských práv.“ V právním státě mohou státní orgány zasahovat do svobod jen v nezbytné míře.⁶⁸ Podle zásady subsidiarity trestní represe může stát do práv a svobod občanů zasahovat pouze tehdy, je-li nutné společnost chránit, a musí být zvolen jen takový prostředek, který k ochraně postačí.

⁶⁷ čl. 4 Protokolu č. 6 přijetí výhrady podle čl. 64 výslovně vyloučil – viz PAVLÍČEK, Václav a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl: Práva a svobody, 2. vydání, Praha, Linde 1999, s. 72

⁶⁸ PAVLÍČEK, Václav, HŘEBEJK, Jiří: Ústava a ústavní řád České republiky. 1. díl. Ústavní systém, 2. vydání, Praha, Linde 1998, s. 54-5

2. 3. 3. Právní úprava trestu smrti v jednotlivých státech

Stav právní úpravy trestu smrti ve světě k 13. 3. 2007:

128 států neuplatňovalo trest smrti. Z nich:

89 států zrušilo trest smrti pro všechny trestné činy (A – abolice)

10 států zrušilo trest smrti pro obvyklé trestné činy (Ao – abolice pro obvyklé)

29 států zrušilo trest smrti de facto (Af – abolice de facto)

69 států trest smrti zachovávalo (R – retencionistický stát).

Poznámka k pojmům:

Státy, které zrušily trest smrti za obvyklé trestné činy, zachovávají trest smrti za trestné činy spáchané podle vojenského práva nebo za mimořádných okolností.

Státy, které zrušily trest smrti de facto, sice trest smrti zachovávají, ale v posledních alespoň deseti letech žádný nevykonaly a/nebo přijaly mezinárodní závazky k jeho odstranění.

Poznámka k pramenům:

Pokud není uvedeno jinak, jsou data zrušení trestu smrti a posledních poprav čerpána z přehledu států, jak jej uvádí organizace Amnesty International. Informace o způsobu provádění poprav jsou, není-li uvedeno jinak, čerpány z knihy Martina Monestiera Historie trestu smrti (viz Literatura). Výčty trestných činů trestaných smrtí jsou také z této práce, vždy jsem se snažil ověřit, zda jsou ještě aktuální, zejména podle internetových pramenů, a opravil je podle současného stavu. Ústavy států jsou citovány podle jejich znění na internetu.⁶⁹ Informace o datech přístupů k Protokolům k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod jsou k dispozici na webu Rady Evropy.⁷⁰

Oficiální české názvy států (uvedeny v závorce) uvádím podle: HONZÁK, František: Státy a jejich představitelé, 4. vydání, Praha, Libri 1999

Prameny, na které dále odkazuji, pochází především od důvěryhodných organizací zabývajících se lidskými právy jako Amnesty International, internetových stránek OSN, univerzit zabývajících se danou problematikou, jednotlivých států nebo jejich orgánů, popř. renomovaných zpravodajských médií (Washington Post, BBC

⁶⁹ zejména webové stránky Bernské univerzity <http://expired.oefre.unibe.ch/law/icl/>

⁷⁰ <http://conventions.coe.int/>

ad.). Protože je pravděpodobné, že tyto organizace budou svou činnost vykonávat i nadále a mají k ní dostatek prostředků, rozhodl jsem se uvést pro případ potřeby podrobnějších informací přesné odkazy na jejich stránky s nadějí, že zůstanou v provozu i v budoucnosti.

Afgánistán (Islámský stát Afgánistán)

Ani po pádu tálibánského režimu se postoj k právu na život nezměnil. Trest smrti je nadále vynášen za mnoho trestných činů, z nichž většina má základ v islámském právu šaría. Trest smrti tak hrozí mimo jiné za trestné činy náboženské (např. odpadlictví) a sexuální (homosexualita, cizoložství). Pravděpodobně poslední poprava⁷¹ byla vykonána zastřelením v roce 2004 za vraždu. Prezident Karzái potvrdil rozsudek smrti, přestože v roce 2003 slíbil na absolutní trest vyhlásit moratorium.⁷²

Albánie (Republika Albánie) (A)

Pro obvyklé trestné činy zde byl trest smrti zrušen v roce 2000 poté, co v prosinci 1999 Ústavní soud v Tiraně rozhodl, že trest smrti odporuje albánské ústavě z roku 1998.⁷³ Ta v článku 21 stanovuje, že lidský život je pod ochranou zákona. V témže roce Albánie ratifikovala 6. protokol týkající se zrušení trestu smrti k Evropské úmluvě. Ve svém projevu adresovaném Generálnímu shromáždění OSN ministr zahraničních věcí Albánie Paskal Milo oznámil, že stát zotavující se z konfliktu v Kosovu, tak posunul ochranu lidských práv a respekt k nim na vyšší úroveň.⁷⁴ Dne 6. února 2007 Albánie ratifikovala Protokol č. 13 k Evropské úmluvě týkající se zrušení trestu smrti ve všech souvislostech. Pro Albánii Protokol vstoupí v platnost 1. června 2007. Trest smrti byl pro Albánii jednou z překážek členství v Evropské unii.⁷⁵

⁷¹ Organizace Amnesty International 26. 4. 2005 podala zprávu o ukamenování ženy za trestný čin cizoložství: <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGASA110052005?open&of=ENG-AFG>
V celoroční zprávě však tato poprava nefiguruje. Jiné zdroje o případu neinformovaly.

⁷² <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGASA110072004?open&of=ENG-392>

⁷³ <http://news.bbc.co.uk/1/low/world/europe/558690.stm>

⁷⁴ <http://www.un.org/ga/webcast/statements/albaniaE.htm>

⁷⁵ K poslední popravě: Amnesty International datum poslední popravy neuvádí, Monestier (1. vydání, ještě před podpisem 13. protokolu) řadí Albánii k zemím, které trest smrti nezrušily, v praxi (posledních deseti letech) jej však nepoužívají. University of Westminster uvádí jako datum poslední popravy v Albánii rok 1995. (<http://www.wmun.ac.uk/law/page-257>)

Alžírsko (Alžírská a demokratická republika) (Af)

Poslední poprava byla vykonána v roce 1993. Rozsudky smrti jsou nadále vynášeny, zejména za teroristické trestné činy, ale nevykonávají se. Trest smrti lze uložit za velezradu, špionáž, pokus změnit státní zřízení nebo podněcování k němu, sabotáž, vraždu, účast v ozbrojených skupinách, padělání, mučení nebo krutost, únos a ozbrojenou loupež. Ačkoli se situace v zemi po vnitřním konfliktu zlepšila, lidská práva jsou nadále porušována (mučení, svévolné věznění).

Andorra (Andorské knížectví) (A)

V roce 1993 byla v Andoře vyhlášena první psaná ústava, která významně změnila dosud platné středověké právo. V článku 8 prohlašuje trest smrti za zakázaný. Ve stejném roce byla Andorra přijata do OSN, v roce 1996 ratifikovala 6. a v roce 2003 13. protokol k Evropské úmluvě. Trest smrti zrušila pro všechny trestné činy v roce 1990 přijetím trestního zákoníku, přičemž poslední poprava byla vykonána v roce 1943.⁷⁶ Andorra je poslední zemí, která zachovávala trest smrti garotou. Zmíněná poprava dvojnásobného bratrovraha však byla provedena zastřelením.⁷⁷

Angola (Angolská republika) (A)

V Ústavním zákoně z roku 1992, přijatém na konci občanské války, se Angola zavázala respektovat a implementovat mimo jiné i principy Charty Spojených národů (článek 15). V článku 20 prohlašuje, že život každého občana je pod ochranou zákona a ve článku 22 deklaruje: „stát respektuje a chrání život člověka. Trest smrti je zakázaný.“

Přesto Amnesty International a Human Rights Watch ve svých zprávách upozorňují na rozsáhlá porušování lidských práv, včetně zmizení několika osob.⁷⁸

Antigua a Barbuda (R)

Poslední poprava byla vykonána v roce 1991. Trest smrti se ukládá za vraždu.⁷⁹ V roce 2000 mělo být popraveno pět mužů, Výbor pro udílení milosti

⁷⁶ http://www.andoramama.com/histoire_gb.htm

⁷⁷ <http://en.wikipedia.org/wiki/Garrotte>

⁷⁸ <http://web.amnesty.org/report2005/ago-summary-eng>

⁷⁹ Do roku 2001 byl trest smrti za vraždu obligatorní. 2. dubna 2001 Východní karibský odvolací soud vydal rozhodnutí o neústavnosti obligatorního ukládání trestu smrti za vraždu (závazné pro Dominiku, Grenadu, Montserrat, Svatý Kryštof a Nevis, Svatou Lucii, Svatý Vincent a Grenadiny a Anguillu), což potvrdil i Právní výbor Státní rady.

odmítl změnit rozsudek, zejména pro neexistenci polehčujících okolností a způsob provedení vražd. Příbuzní obětí několikrát vyjádřili přání, aby odsouzení nebyli popravení. Jak řekl otec jedné z obětí: „Oko za oko není spravedlnost. Nesouhlasíme s trestem smrti... Je špatné vzít někomu život at' soudní cestou či vraždou.“⁸⁰ Jeden den (resp. dva u jednoho z odsouzených) před plánovaným dnem popravy byla všem mužům poprava odložena a umožněno jim odvolání k Právnímu výboru Státní rady, soudu posledního odvolání pro zámořská teritoria Velké Británie.⁸¹

Argentina (Argentinská republika) (Ao)

Argentina zrušila trest smrti za obvyklé trestné činy v roce 1984. Ústava (z roku 1853, revidovaná 1994) v článku 18 stanovuje, že trest smrti pro politické důvody je navždy zrušen. V době občanské války (1976 – 1983) bylo popraveno nebo „se ztratilo“ několik tisíc lidí. Argentina zachovává trest smrti za zločiny proti bezpečnosti státu, velezradu, špionáž a vzpouru. Vykonává se zastřelením.

Arménie (Arménská republika) (A)

Poslední trest smrti (za vraždu) byl vykonán zastřelením v roce 1991. Prezident Ter-Petrosian z osobních důvodů odmítal podepsat jakýkoli rozsudek odsuzující k trestu smrti⁸². Článek 17 Ústavy Arménské republiky zaručuje všem právo na život a již v době přijetí předpokládal zrušení absolutního trestu. Stanovil totiž, že trest smrti lze uložit, dokud nebude zrušen, za zákonem stanovené trestné činy jako výjimečný trest. V roce 2003 změnil prezident Robert Kočarjan všechny rozsudky smrti na doživotní vězení a parlament schválil trestní zákoník, který zrušil trest smrti v době míru. Obsahoval však možnost tento trest uložit pro některé, v té době projednávané, trestné činy. Jednalo se o případ pěti mužů, kteří v roce 2002 vtrhli do arménského Parlamentu a zastřelili osm lidí včetně ministerského předsedy⁸³. Tato skutečnost zhoršila vztahy s Radou Evropy. Arménie pro jejich opětovné uklidnění ještě téhož roku ratifikovala 6. protokol k Evropské úmluvě. 13. protokol k Evropské úmluvě Arménie podepsala (zatím neratifikovala) v roce 2006.

⁸⁰ <http://web.amnesty.org/library/index/ENGAMR580012000?open&of=ENG-ATG>,
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/2512475.stm>

⁸¹ <http://www.privvy-council.org.uk/files/other/franco-rtf.rtf> - Rozhodnutí o zrušení jednoho z rozsudků s příkazem uložit jiný trest

⁸² <http://www.wmun.ac.uk/law/page-259>

⁸³ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGACTION530032003>

Austrálie (Australský svaz) (A)

Trest smrti byl opouštěn v jednotlivých teritoriích postupně. První jej zrušil Queensland v roce 1922, poslední jej jako trest za velezradu a vojenské trestné činy zachovával New South Wales do roku 1985. Poslední poprava vykonána v roce 1967 (Victoria, za vraždu).

Ázerbájdžán (Ázerbájdžánská republika) (A)

Poslední poprava byla v Ázerbájdžánu vykonána v roce 1993 za vraždu. Článek 27 Ústavy zaručuje každému právo na život. Již v době přijetí Ústava předpokládala zrušení trestu smrti, stanovila totiž, že bude ukládán pouze za obzvlášť závažné trestné činy proti státu, životu a zdraví a proti člověku, než bude zcela zrušen. Stalo se tak přijetím zákona v roce 1998. 6. protokol k Evropské úmluvě vstoupil pro Ázerbájdžán v platnost v roce 2002.

Bahamy (Bahamské společenství) (R)

Poslední poprava vykonána v roce 2000 za dvojnásobnou vraždu.⁸⁴ Trest smrti lze uložit za vraždu (do roku 2006 obligatorně), velezradu a pirátství. Vykonává se oběšením.

Bahrajn (Stát Bahrajn) (R)

Bahrajn zachovává trest smrti jako trest za úkladnou vraždu, spiknutí za účelem odstranění režimu, kolaboraci s nepřátelským státem, ohrožení života emíra a neuposlechnutí rozkazu v době válečného stavu. Trest smrti není využívám často, popravy vykonány v letech 1977, 1996 a naposledy v prosinci roku 2006 (tři nezávislé rozsudky smrti za vraždu).⁸⁵ Vykonává se zastřelením.

Bangladéš (Bangladéšská lidová republika) (R)

Trest smrti může být uložen za vraždu, drogové trestné činy, obchodování s dětmi a ženami, znásilnění, vybízení ke vzpouře, únos letadla, sabotáž, penězokazectví, pašování, černý trh. Každý rok jsou vynášeny stovky rozsudků smrti (přesný počet není znám, v roce 2005 uvádí Amnesty International minimálně 217), vykonáván je však pouze zlomek. K trestu smrti jsou odsuzováni i nezletilí a

⁸⁴ <http://www.geocities.com/richard.clark32@btinternet.com/common.html>

⁸⁵ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGACT530042006?open&of=ENG-2EU>

vykonává se oběšením. V zemi jsou masivně porušována lidská práva jak ze strany islámských teroristů, tak i ze strany policie (mučení).⁸⁶

Barbados (R)

Trest smrti je zachován, vykonává se oběšením a lze jej uložit za vraždu, velezradu (obojí obligatorně) a vzpouru. Poslední poprava v roce 1984 (tři muži). Rozsudky smrti jsou vynášeny i nadále. Zrušení trestu smrti pro mladistvé – 1990. V roce 2004 Právní výbor Státní rady (soud posledního odvolání pro zámořská teritoria Velké Británie) ponechal pro Barbados a Trinidad a Tobago trest smrti jako jediný trest za vraždu, ačkoli zopakoval svůj názor, že obligatorní ukládání trestu smrti je trest nelidský a ponižující. Nicméně ústavy obou států dávají záruky, že odsouzení nebudou nelidskému nebo ponižujícímu trestu vystaveni. Pro ostatní zámořská teritoria byl obligatorní trest smrti za vraždu zrušen v roce 2001, resp. 2002.⁸⁷ Vit též Antigua a Barbuda.

Belgie (Belgické království)

Trest smrti byl v Belgii zrušen v roce 1996, 6. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost v roce 1990, 13. protokol 2003. Článek 14 bis Ústavy prohlašuje trest smrti za zrušený. Poslední poprava vykonána zastřelením v roce 1950 v souvislosti se zločiny spáchanými za druhé světové války. Poslední poprava za vraždu (stětí gilotinou) 1918, přičemž předcházející poprava byla vykonána v roce 1863.⁸⁸

Belize (R)

Trest smrti se vykonává oběšením a lze jej uložit za zločiny proti bezpečnosti státu a za vraždu (do roku 2002 obligatorně), pokud nebyly prokázány polehčující okolnosti. Poslední poprava byla vykonána v roce 1985, od té doby bylo k smrti odsouzeno několik dalších osob.⁸⁹

⁸⁶ <http://web.amnesty.org/report2006/bgd-summary-eng>

⁸⁷ http://www.ecpm-us.org/dpw/dpw_north_america_barbados.shtml

⁸⁸ http://www.ecpm-us.org/dpw/dpw_europe_belgium.shtml,

<http://www.geocities.com/richard.clark32@btinternet.com/europe.html>

⁸⁹ <http://web.amnesty.org/report2003/blz-summary-eng>

Bělorusko (Běloruská republika) (R)

Trest smrti je zachován a v současné době se vykonává zastřelením. Oficiální údaje vláda nepublikuje, informace o trestech smrti jsou státním tajemstvím, informovány nejsou ani rodiny odsouzených. Poslední poprava byla pravděpodobně provedena v roce 2005.⁹⁰ V článku 24 Ústava zaručuje ochranu života před protiprávními zásahy a umožňuje až do jeho zrušení ukládat trest smrti podle zákona. Tím je trestní zákoník, který zná trest smrti za následující trestné činy: agrese, vražda představitelů cizího státu s úmyslem vyprovokovat mezinárodní napětí nebo válku, mezinárodní terorismus, genocida, zločiny proti lidskosti, vražda za přitěžujících okolností, terorismus, velezrada, která způsobila ztrátu života, spiknutí za účelem převzetí moci, sabotáž, vražda policisty, použití zbraní hromadného ničení a porušení zákonů a zvyklostí války. Trest smrti nelze uložit ženám, mladistvým (v době spáchání činu) a mužům nad 65 let (v době vynesení rozsudku).

Rada Evropy opakovaně kritizovala Bělorusko (není členem RE) za ukládání a vykonávání trestu smrti. 10. října 2005 Rene van der Linden, prezident Parlamentního shromáždění Rady Evropy, vyzval Bělorusko a Uzbekistán jako poslední státy bývalého Sovětského svazu, které trest smrti vykonávají, k jeho abolicí.⁹¹

Autoritářský režim prezidenta Lukašenka dlouhodobě rozsáhlým způsobem porušuje lidská práva, zejména svobodu slova a o osobní svobodu.

Benin (Beninská republika) (Af)

Trest smrti je zachován, lze jej uložit mimo jiné za vraždu, ozbrojenou loupež, ale např. i za čarodějnictví. Vláda na jeho ukládání vyhlásila moratorium.⁹² Poslední poprava – 1986.

Bhútán (Bhútánské království) (A)

Žádná poprava v Bhútánu nebyla vykonána od roku 1964 (zastřelením). Poslední tresty smrti uloženy 1974 za velezradu (příprava vraždy krále). Král tresty změnil na doživotní vězení a v roce 2004 svým dekretem trest smrti zrušil.⁹³

⁹⁰ <http://web.amnesty.org/report2006/blr-summary-eng>

⁹¹ http://www.ecpm-us.org/dpw/dpw_europe_belarus.shtml

⁹² <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/86fccf0fb9823123c1256b13005aadb5?Opendocument>

⁹³ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGACTION500012005>

Bolivie (Bolivijská republika) (Ao)

Poslední poprava vykonána v roce 1974. V roce 1997 zrušen trest smrti, který bylo možné ukládat za vraždu, otcovraždu a velezradu, a nahrazen trestem odnětím svobody na 30 let. Brutální znásilnění a vražda desetileté dívky pobouřila v roce 1999 veřejné mínění natolik, že Kongres projednával možnost trest smrti znovu zavést. Návrh byl většinou poslanců zamítnut.⁹⁴

Bosna a Hercegovina (Republika Bosna a Hercegovina) (A)

Bosna a Hercegovina zrušila trest smrti za obvyklé trestné činy v roce 1997 rozhodnutím Komory pro lidská práva, ve kterém bylo stanoveno, že tento trest je v rozporu s mezinárodními závazky státu a tedy s Ústavou.⁹⁵ 6. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost v roce 2002, 13. protokol 2003. Na území samostatného státu Bosna a Hercegovina nebyl nikdy žádný trest smrti vykonán.

Botswana (Botswanská republika) (R)

Trest smrti (oběšením) lze uložit za vraždu, velezradu, útok na život hlavy státu, vzpuru a dezerci před nepřítelem a pirátství. Poslední čtyři popravy vykonány v roce 2003 za utajovaných okolností. Od získání nezávislosti v roce 1966 vykonáno celkem 38 trestů smrti, ani v jednom případě nebyla odsouzenému udělena milost.⁹⁶ V roce 1995 Odvolací soud potvrdil ústavnost trestu smrti. V roce 2005 Africká komise pro lidská práva vyzvala Botswanu k odstranění trestu smrti a tělesných trestů. Podle oficiálního stanoviska státu je vůlí lidu oba druhy trestů zachovat.⁹⁷

Brazílie (Brazilská federativní republika) (Ao)

Brazílie od roku 1979 zachovává trest smrti jako sankci za nejzávažnější trestné činy vojenské povahy spáchané v době války. Trest smrti za jiných okolností Ústava výslovně zakazuje (článek 5). Za celou dobu existence Brazilské republiky (vyhlášena 1889) nebyla uskutečněna ani jedna poprava.⁹⁸

⁹⁴

<http://web.amnesty.org/library/index/engACT530041999?open&of=THEMES/DEATH+PENALTY>,
http://www.ecpm-us.org/dpw/dpw_south_america_bolivia.shtml

⁹⁵ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGACT530021998?open&of=ENG-EST>

⁹⁶ http://www.ditshwanelo.org.bw/index/Current_Issues/Death_Penalty.htm

⁹⁷ http://www.ecpm-us.org/dpw/dpw_africa_botswana.shtml

⁹⁸ <http://www.brazil.org.uk/humanrights/deathpenalty.html>

Brunej (Sultanát Brunej) (Af)

Poslední známá poprava oběšením byla vykonána v roce 1957. Trest smrti je jediným trestem za vraždu, nedovolené držení střelných zbraní a výbušnin a obchodování s drogami, přičemž ke spáchání tohoto trestného činu stačí za účelem obchodu držet poměrně malé množství drog.⁹⁹ V Bruneji se používají tělesné tresty (bití).

Bulharsko (Bulharská republika) (A)

Trest smrti byl z trestního zákoníku vypuštěn v roce 1998 a nahrazen doživotním vězením bez možnosti propuštění.¹⁰⁰ Následujícího roku Bulharsko ratifikovalo 6. protokol k Evropské úmluvě. 13. protokol vstoupil v platnost v roce 2003. Přestože moratorium na trest smrti bylo Národním shromážděním vyhlášeno již v roce 1990, rozsudky smrti za vraždu byly vynášeny i nadále. Poslední poprava vykonána 1989.¹⁰¹

Burkina Faso (Demokratická republika Burkina Faso) (Af)

Od roku 1988 nebyla žádná poprava (zastřelením) vykonána, několik rozsudků smrti však bylo vyneseno. V letech 2001 – 2002 bezpečnostní složky zřejmě popravily více než sto osob bez soudního řízení.¹⁰² Trest smrti lze uložit za velezradu a špionáž v době války, zločiny proti lidskosti, vraždu a útěk poté, co byla způsobena újma na zdraví nebo smrt.¹⁰³

Burundi (Burundská republika) (R)

Údaje o popravách v Burundi nejsou přesné. Amnesty International ve zprávě za rok 2006 uvádí poslední popravu v roce 1997 s tím, že rozsudky smrti jsou ukládány i nadále¹⁰⁴, v jiném dokumentu uvádí dvě popravy v roce 2000¹⁰⁵, které potvrzují i jiné prameny.¹⁰⁶ V prvním případě se jednalo o popravu civilistů, v druhém vojáků, což mohlo způsobit rozdíl v údajích. Rozsudky smrti jsou vynášeny i nadále, zejména v souvislosti s několikaletou občanskou válkou mezi

⁹⁹ http://www.ecpm-us.org/dpw/dpw_asia_brunei.shtml

¹⁰⁰ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGA530011999?open&of=ENG-2U6>

¹⁰¹ <http://www.geocities.com/richard.clark32@btinternet.com/europe.html>

¹⁰² <http://web.amnesty.org/report2004/bfa-summary-eng>

¹⁰³ <http://www.wmin.ac.uk/law/page-344>

¹⁰⁴ <http://web.amnesty.org/report2006/bdi-summary-eng#5>

¹⁰⁵ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGAFR160212004?open&of=ENG-BDI>

¹⁰⁶ <http://www.wmin.ac.uk/law/page-343>

Hutuji a Tutsiji, ve které zahynulo přes 200.000 osob včetně prezidenta Burundi. Trest smrti se vykonává oběšením, příp. zastřelením.

Čad (Čadská republika) (R)

Trest smrti (zastřelením) se ukládá za velezradu, špionáž, vedení nebo organizaci povstaleckého hnutí, travičství, otcovraždu a vraždu za přítěžujících okolností. V roce 2003 bylo popraveno devět mužů. Soud připustil přiznání a výpovědi získané mučením a popraveným nebyla dána možnost vyčerpat všechny opravné prostředky.¹⁰⁷ Rozsudky k trestu smrti jsou vynášeny i nadále.

Černá Hora (Republika Černá Hora) (A)

Černá Hora vyhlásila nezávislost v roce 2006 a v tomtéž roce ratifikovala 2. opční protokol k Evropské úmluvě. Viz též Srbsko.

Čína (Čínská lidová republika) (R)

Trest smrti lze uložit za více než sedmdesát trestných činů včetně hospodářských (daňové podvody) a majetkových (krádeže). Vykonává se zastřelením, příp. smrtící injekcí. V roce 2005 bylo popraveno minimálně 1770 osob, což činí 94% všech popravených na světě.¹⁰⁸ V roce 2004 dokonce přes 3600. Skutečný počet však může být několikanásobně vyšší. Tresty smrti jsou ukládány a ihned vykonávány také na politickou objednávku z příkazu místních správních orgánů v rámci zastrášovacích kampaní. Spekuluje se o možném obchodování s orgány popravených.¹⁰⁹ Od roku 2007 musí všechny rozsudky smrti nižších soudů potvrdit Nejvyšší soud. V provinciích Hong Kong a Macao, které mají vlastní právní systém, absolutní trest uložit nelze.

Dánsko (Dánské království) (A)

Pro obvyklé trestné činy Dánsko trest smrti zrušilo v roce 1933, sekrou byla vykonána poslední (a v Dánsku jediná) poprava v roce 1892. V souvislosti se zločiny druhé světové války byl trest smrti povolen, poslední poprava (zastřelením) 1950.¹¹⁰ Trest smrti jako sankce za jakýkoli trestný čin byl zrušen v roce 1978. 13. protokol

¹⁰⁷ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGAFR200012004?open&of=ENG-TC>

¹⁰⁸ V úvahu je třeba vzít vysoký počet obyvatel Číny.

¹⁰⁹ <http://www.amnestyusa.org/abolish/world/china/>

¹¹⁰ <http://www.geocities.com/richard.clark32@btinternet.com/europe.html>

k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod vstoupil v platnost v roce 2003.

Demokratická republika Kongo (dříve Zair) (R)

Trest smrti zachován, vykonává se oběšením nebo zastřelením. V letech 1999 – 2002 platilo vládní moratorium na jeho vykonávání. V následujícím roce bylo uskutečněno několik poprav.¹¹¹ Rozsudky odsuzující k trestu smrti jsou vynášeny i nadále, zejména vojenskými soudy. Popravovány jsou i osoby mladší patnácti let.¹¹² Mimosoudní popravky a rozsáhlá porušování lidských práv jsou běžné.

Dominika (Dominické společenství) (R)

Trest smrti lze uložit za velezradu a vraždu, do rozhodnutí Východního karibského odvolacího soudu z roku 2001 obligatorně – viz Antigua a Barbuda. Trest se vykonává oběšením. Poslední poprava byla vykonána 1986¹¹³, Amnesty International přesto Dominiku řadí k retencionistickým státům.

Dominikánská republika (A)

Ústava z roku 1966 v článku 8 zaručuje nedotknutelnost lidského života a zakazuje trest smrti.

Džibuti (Džibutská republika) (A)

Od vyhlášení nezávislosti v roce 1977 nebyl v Džibuti vykonán žádný trest smrti, zrušen za všechny trestné činy v roce 1995.

Egypt (Egyptská arabská republika) (R)

Trest smrti (oběšením) se ukládá především za vraždu, znásilnění a drogové trestné činy, ale je sankcí za mnoho dalších trestných činů. K posledním šesti popravám došlo v roce 2004¹¹⁴, rozsudky smrti jsou vynášeny stále častěji. Egypt dal několikrát oficiálně najevo, že otázka zrušení absolutního trestu není aktuální (v roce 2005 např. hlasoval proti rezoluci OSN o trestu smrti). V zemi jsou často porušována lidská práva – právo na život (usmrcení zadržených policisty), osobní svoboda,

¹¹¹ <http://web.amnesty.org/report2004/cod-summary-eng>

¹¹² <http://www.wmin.ac.uk/law/page-349>

¹¹³ <http://www.handsoffcain.info/bancadati/schedastato.php?idstato=9000234&idcontinente=24>

¹¹⁴ <http://web.amnesty.org/report2005/egy-summary-eng>

svoboda slova, vyznání, právo shromažďovací. Obvyklé je mučení a kruté zacházení.¹¹⁵

Ekvádor (Ekvádorská republika) (A)

Ekvádor v Ústavě zakotvil zrušení trestu smrti za všechny trestné činy již v roce 1906. Současná Ústava v článku 18 zaručuje nedotknutelnost lidského života a trest smrti prohlašuje za neexistující.

Eritrea (Eritrejský stát) (R)

Ačkoli poslední poprava byla vykonána v roce 1987, Amnesty International stále řadí Eritreu mezi retencionistické státy (v roce 2005 hlasovala proti rezoluci OSN o trestu smrti). Trest smrti lze vykonat zastřelením nebo oběšením a je možné jej uložit za vraždu a trestné činy proti státní bezpečnosti.¹¹⁶ Eritrea soustavně porušuje lidská práva, zejména svobodu vyznání a slova, neobvyklé není mučení.

Estonsko (Estonská republika) (A)

Poslední poprava zastřelením vykonána v roce 1991. V roce 1996 zaveden trest doživotního odnětí svobody jako alternativní sankce za vraždu¹¹⁷, 1998 Estonsko ratifikovalo 6. protokol k Evropské úmluvě, 13. protokol vstoupil v platnost v roce 2004.

Etiopie (Etiopská federální demokratická republika) (R)

Trest smrti (oběšením, popř. zastřelením) lze uložit za širokou škálu trestných činů: vražda, protistátní trestné činy, zločiny proti lidskosti, rabování, pirátství, válečné zločiny. Poslední poprava byla vykonána v roce 1998, od té doby byl trest smrti uložen v několika desítkách případů.

Fidži (Fidžijská republika) (Ao)

S výjimkou mimořádně závažných trestných činů byl trest smrti zrušen v roce 1979. Od roku 2002 nelze absolutní trest uložit za žádný trestný čin uvedený v trestním zákoníku, zůstává zachován pouze ve vojenském zákoně. Poslední poprava byla vykonána v roce 1964.

¹¹⁵ <http://www.eohr.org/annual/2003/report2003.shtml> Zpráva Egyptské organizace pro lidská práva

¹¹⁶ <http://www.wmun.ac.uk/law/page-447>

¹¹⁷ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGACT530021998?open&of=ENG-EST>

Filipíny (Filipínská republika) (A)

Filipíny zrušily trest smrti pro všechny trestné činy v roce 1987, obnovily jej roku 1993. V roce 1999 (datum poslední popravy) vyhlásil prezident republiky moratorium na vykonávání poprav. V roce 2006 byl trest smrti znovu zrušen pro všechny trestné činy.

Finsko (Finská republika) (A)

Ústava zaručuje, že nikdo nebude odsouzen k trestu smrti. Ten byl ve Finsku pro obvyklé trestné činy zrušen v roce 1949, pro všechny trestné činy 1972. 6. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost v roce 1990, 13. protokol 2005. Poslední civilní poprava vykonána 1825. Trest smrti byl na území Finska poprvé zrušen 1826 ruským carem a nahrazen doživotními nucenými pracemi na Sibiři. Znovu zaveden roku 1880 s účinností od 1894, ale odsouzení byli popravováni (zastřelením) pouze za první a druhé světové války, naposledy v roce 1944.¹¹⁸

Francie (Francouzská republika) (A)

Poslední poprava zastřelením byla vykonána v roce 1964 (velezrada, pokus zavraždit prezidenta de Gaulla), poslední civilní poprava gilotinou 1977.¹¹⁹

Pokusů zrušit trest smrti bylo ve Francii, kolébce lidských práv, několik. Poprvé se tak stalo v roce 1791, Národní shromáždění však návrh odmítlo. Roku 1795 Konvent absolutní trest zrušil pro časy míru, vzhledem k probíhajícím válkám ustanovení nikdy nenabýlo účinnosti, trest smrti se znovu objevuje v Napoleonově Code penal. Na jeho definitivní odstranění má velkou zásluhu François Mitterand – abolicista trestu smrti byla jedním z hlavních bodů jeho prezidentské volební kampaně. V roce 1981 byl přijat zákon, který absolutní trest definitivně zrušil. Přesto se v roce 2004 projednával v Národním shromáždění návrh zákona ukládající trest smrti za teroristické činy. Snad i pod tímto dojmem byla v roce 2007 schválena změna Ústavy, která nyní stanoví, že nikdo nemůže být odsouzen k trestu smrti. 6. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost v roce 1986, 13. protokol Francie podepsala (dosud neratifikovala) roku 2002.

¹¹⁸ <http://www.geocities.com/richard.clark32@btinternet.com/europe.html>

¹¹⁹ tamtéž

Gabon (Gabonská republika) (Af)

Poslední poprava vykonána 1981.¹²⁰ Gabon hlasoval pro rezoluci OSN 2004/67 týkající se trestu smrti.

Gambie (Gambijská republika) (Af)

Trest smrti byl zrušen v roce 1993, ale znovu zaveden 1995 vojenskou vládou. Několik rozsudků k trestu smrti bylo vyneseno, žádný nebyl vykonán. Poslední poprava 1981.¹²¹

Ghana (Ghanská republika) (Af)

Ačkoli je trest smrti zachován pro mnoho trestných činů, není vykonáván. Poslední poprava (zastřelením) 1993. Poslední odsouzení k trestu smrti (oběšením) 2002.¹²²

Grenada (Af)

Trest smrti není vykonáván od roku 1978. Provádí se oběšením a je sankcí za velezradu, atentát s pomocí výbušnin a vraždu. K obligatornosti ukládání za vraždu viz Antigua a Barbuda.

Gruzie (Gruzijská republika) (A)

V roce 1997 byl zrušen trest smrti za všechny trestné činy, poslední poprava (zastřelením) 1995. Následujícího roku prezident Ševarnadze vyhlásil na provádění poprav moratorium a všechny rozsudky k trestu smrti změnil na doživotní vězení.¹²³ 6. protokol k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod vstoupil v platnost v roce 2000, 13. protokol 2003.

Guatemala (Guatemalská republika) (R)

Rozsudky smrti za vraždu, únos a znásilnění jsou ukládány a vykonávány a popravy vysílány v rozhlasu a televizi. V roce 1998 nahradila smrtící injekce popravu zastřelením. Průběh poprav byl kritizován – jehlu se podařilo zavést až poněkolkáté (lékaři odmítli asistovat) a přístroj vypouštějící smrtící látku nefungoval

¹²⁰ <http://wwwserver.law.wits.ac.za/humanrts/hrcommittee/gabon2000.html>

¹²¹ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGAFR050032003>

¹²² tamtéž

¹²³

<http://web.amnesty.org/library/index/engACT530011998?open&of=THEMES/DEATH+PENALTY>

správně. Poslední poprava 2000.¹²⁴ Prezidenti Portillo (2002) a Berger (2006) prohlásili, že se pokusí prosadit abolicí trestu smrti.

Guinea (Guinejská republika) (R)

Poslední popravy 2001, do tohoto roku nebyla vykonána žádná poprava od 1994. Trest smrti se vykonává zastřelením a lze jej uložit za větší množství trestných činů, za některé obligatorně.

Guinea – Bissau (Republika Guinea – Bissau) (A)

Trest smrti byl zrušen Ústavou v roce 1993 (čl. 36: „V republice Guinea – Bissau nebude za žádných okolností trest smrti“). Poslední známá poprava 1986.

Guyana (Guayanská kooperativní republika) (R)

Trest smrti je zachován a v současné době se ukládá za vraždu a protistátní trestné činy. Popravy se provádí zastřelením, poslední 1996.

Haiti (Haitská republika) (A)

„Trest smrti je zrušen za všechny trestné činy“, stanoví Ústava v čl. 20. Poslední poprava byla na Haiti vykonána v roce 1972.

Honduras (Honduraská republika) (A)

Honduras zrušil absolutní trest za všechny trestné činy v roce 1956, poslední poprava byla vykonána 1940. Článek 66 Ústavy prohlašuje trest smrti za zakázaný.

Chile (Chilská republika) (Ao)

V roce 2001 byl trest smrti zrušen za obvyklé trestné činy (nahrazen doživotním vězením) a lze jej uložit pouze za trestné činy spáchané za války. Od roku 1985, kdy byly vykonány poslední dvě popravy zastřelením, prezident republiky všechny rozsudky k trestu smrti změnil na doživotní vězení.¹²⁵

¹²⁴ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGAMR340232000?open&of=ENG-GTM>

¹²⁵

<http://web.amnesty.org/library/index/engACT530032001?open&of=THEMES/DEATH+PENALTY>

Chorvatsko (Chorvatská republika) (A)

Ústava z roku 1990 zrušila trest smrti. Poslední civilní poprava 1973. 6. protokol k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod vstoupil v platnost v roce 1997, 13. protokol 2003.

Indie (Indická republika) (R)

Trest smrti je zachován za více trestných činů, podle Nejvyššího soudu má být ukládán pouze v „nejmimořádnějších případech z mimořádných“.¹²⁶ Ročně je takových rozsudků vydáváno několik desítek, většině odsouzených byla udělena milost prezidentem republiky. Ten také v roce 2004 vyzval k parlamentní debatě o zachování trestu smrti.¹²⁷ Téhož roku byla vykonána zatím poslední poprava.

Indonésie (Indonéská republika) (R)

Trest smrti (zastřelením) lze uložit za protistátní trestné činy, obchod s drogami a vraždu. Hrozba popravy tří mužů v roce 2006 rozpoutala celosvětovou kampaň za jejich omilostnění. Žádost o milost zaslal i papež Benedikt XVI. Muži byli odsouzeni za organizování teroristického útoku proti muslimům, při kterém zemřelo nejméně 70 osob. Pracovníci humanitárních organizací však vyjádřili pochyby o vedoucí úloze odsouzených při tomto masakru.¹²⁸ V samotné Indonésii pak vykonaná poprava vyprovokovala rozsáhlé demonstrace křesťanů i boje v ulicích a osvobození více než dvou set vězňů z dobyté věznice.

Irák (Irácká republika) (R)

Počet vykonaných trestů smrti ročně se odhaduje na několik desítek. Po znovuzavedení v roce 2004¹²⁹ se vykonává oběšením a je možné jej uložit např. za vraždu, obchod s drogami, únos a ohrožení národní bezpečnosti. V prosinci 2006 byl přes oficiální protesty velkého množství států a organizací popraven bývalý prezident Saddám Husajn.

Írán (Íránská islámská republika) (R)

V Íránu se uplatňuje islámské právo šaría, a proto trest smrti hrozí za širokou škálu trestných činů (včetně náboženských a sexuálních). Trest smrti se nejčastěji

¹²⁶ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGASA200212006?open&of=ENG-392>

¹²⁷ <http://web.amnesty.org/pages/deathpenalty-developments2005-eng>

¹²⁸ <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/asia-pacific/5368922.stm>

¹²⁹ Výkon trestu smrti byl pozastaven po mezinárodní invazi do Iráku.

provádí oběšením, dále zastřelením a ukamenováním (za cizoložství a předmanželský pohlavní styk, před popravou se provádí bičování). Trestní řízení většinou nesplňuje základní požadavky na spravedlivý proces, k přiznání je používáno mučení. Popravy probíhají většinou veřejně, část naopak v utajení, popravováni jsou i mladší 18 let. V roce 2005 pobouřila svět poprava dvou nezletilých za homosexuální styk. V době spáchání „trestného činu“ bylo jednomu 14 let. Počet vykonaných trestů smrti ročně se odhaduje na více než sto.

Irsko (Irská republika) (A)

Trest smrti byl zrušen za všechny trestné činy v roce 1990. Poslední poprava (oběšením) za vraždu vykonána v roce 1954. Ústava zakazuje parlamentu vydat zákon, který by umožnil uložit absolutní trest. Pro Irsko vstoupil 6. protokol k Evropské úmluvě v roce 1989, 13. protokol v roce 2003.

Island (Islandská republika) (A)

Island zrušil trest smrti již v roce 1928, poslední poprava byla vykonána téměř sto let předtím (1830 stětím). Ústava zakazuje znovuzavedení trestu smrti. 6. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost v roce 1987, 13. protokol v roce 2005.

Itálie (Italská republika) (A)

Na území Itálie byl trest smrti zrušen poprvé na světě – v roce 1786 v Toskánsku za vlády budoucího císaře Leopolda II. Po sjednocení Itálie byl absolutní trest zrušen roku 1889 a zavedl jej znovu až Mussolini (1926). Poslední poprava byla vykonána zastřelením v roce 1947. Ústava z roku 1947 s účinností od 1948 zrušila trest smrti za všechny trestné činy spáchané v době míru. Abolice pro všechny trestné činy – 1994. 6. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost v roce 1989. Itálie zatím neratifikovala 13. protokol (podepsala 2002).

Izrael (Stát Izrael) (Ao)

Trest smrti za obvyklé trestné činy byl zrušen v roce 1954 a zachován pouze pro velezradu a válečné zločiny. Popraven po soudním procesu byl jediný člověk – Adolf Eichmann v roce 1962. Porušování lidských práv, včetně práva na život, je ovšem běžné.

Jamajka (R)

Do roku 2004 byl trest smrti jediným trestem za vraždu. V tomto roce Právní výbor Státní rady (soud posledního odvolání pro zámožská teritoria Velké Británie) zrušil obligatorní ukládání trestu smrti za vraždu jako protiústavní.¹³⁰ Poslední poprava byla vykonána oběšením v roce 1988¹³¹, rozsudky k trestu smrti jsou vynášeny i nadále. Zaznamenány byly případy mimosoudních poprav.

Japonsko (R)

Trest smrti se ukládá za vraždu. Popravy se provádějí oběšením. V posledních letech počet vykonaných trestů smrti klesá: v roce 2006 byly popraveny čtyři osoby, v roce 2005 dvě. Odsouzených k smrti je však téměř stovka, někteří čekají na popravu desítky let. Trest smrti má v Japonsku tradičně velice vysokou podporu obyvatel (79, 3% v roce 1999) snad proto, že konfucianismus i japonský buddhismus zastávají argument odplaty. Na druhou stranu byl to právě bývalý buddhistický kněz a ministr spravedlnosti, kdo odmítl podepsat jakýkoli rozsudek smrti v letech 1989 – 2003. Útok sekty Óm šinrikjó v tokijském metru, pronikání ruské a čínské mafie, hospodářský pokles a zvýšení kriminality v 90. letech utvrdily veřejnost v názoru, že je třeba zachovat trest smrti.¹³²

Jemen (Jemenská republika) (R)

V zemi jsou dlouhodobě porušována lidská práva. Omezena je svoboda slova, shromažďování, stovky lidí jsou vězněny bez soudních příkazů. Rozsudky smrti (některé politicky motivované) jsou stále vynášeny a popravy vykonávány i na osobách, které byly v době spáchání trestného činu mladší osmnácti let. Trest smrti lze uložit za širokou škálu trestných činů, včetně politických a náboženských. Vykonává se oběšením, zastřelením a ukamenováním (za cizoložství).

Jihoafrická republika (A)

Trest smrti byl zrušen za všechny trestné činy v roce 1997. Poslední poprava vykonána (oběšením) 1991. Z důvodu vysoké kriminality je většina obyvatel proti

¹³⁰ <http://web.amnesty.org/report2005/jam-summary-eng>

¹³¹

<http://web.amnesty.org/library/index/engACT530042002?open&of=THEMES/DEATH+PENALTY>

¹³² <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A11306-2005Jan15.html>

abolici trestu smrti, některé politické strany mají jeho znovuzavedení v programu.¹³³
V zemi je každoročně zaznamenáno mnoho případů porušování lidských práv (policejní násilí, právo na spravedlivý proces ad.).

Jižní Korea (Korejská republika) (R)

Popravy se vykonávají oběšením, příp. zastřelením, poslední v roce 1997. Následujícího roku prezident Kim Dae-jung, který byl sám k trestu smrti odsouzen v roce 1980, vyhlásil na jejich vykonávání moratorium. Návrhem zákona, který by trest smrti zrušil, se v roce 2004 zabývalo i Národní shromáždění. Jednání uvázla na mrtvém bodě. Vláda v poslední době vyjádřila odhodlání se abolicí trestu smrti vážně zabývat.¹³⁴

Jordánsko (Jordánské hášimovské království) (R)

Trest smrti je zachován, poslední popravy byly vykonány v roce 2006. Prohlášení jordánského krále pro italský tisk, ve kterém vyjádřil naději, že absolutní trest by mohl být zrušen, se v zemi nesetkalo s příznivým ohlasem.¹³⁵ Pro několik odsuzujících rozsudků bylo přiznání obžalovaných (pravděpodobně vynucené mučením) jediným důkazem. Popravovány jsou i osoby mladší osmnácti let v době spáchání trestného činu.

Kambodža (Kambodžské království) (A)

Zákaz trestu smrti je stanoven přímo v Ústavě od roku 1989.

Kamerun (Kamerunská republika) (R)

Trest smrti lze uložit za vraždu, krádež s přitěžujícími okolnostmi a trestné činy proti státu. V roce 2004 vydal prezident dekret, kterým většině odsouzených k smrti změnil trest na doživotní vězení.¹³⁶ Poslední poprava vykonána v roce 1997.¹³⁷ Bylo zaznamenáno několik úmrtí na policejních stanicích, mučení je běžné.

¹³³ <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=33527>

¹³⁴ <http://www.amnestyusa.org/news/document.do?id=80256DD400782B8480256FE80042AACA>

¹³⁵ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGMDE160032006?open&of=ENG-392>

¹³⁶ <http://web.amnesty.org/report2006/cmr-summary-eng#9>

¹³⁷ <http://web.amnesty.org/report2005/cmr-summary-eng>

Kanada (A)

Kanada zrušila trest smrti za všechny trestné činy v roce 1998, za obvyklé 1976, poslední poprava vykonána oběšením v roce 1962. Oficiálními důvody pro abolici byly obavy z odsouzení nevinných a pochybnosti ohledně odstrašujícího efektu trestu smrti. Nejvyšší soud judikoval, že nelze vydávat pachatele trestných činů do zemí, kde by jim hrozil trest smrti.¹³⁸

Kapverdy (Kapverdská republika) (A)

Ústava Kapverdské republiky z roku 1992 po doplnění v roce 1994 stanoví, že trest smrti nebude uložen za žádných okolností. Absolutní trest však byl zrušen již v roce 1981, přičemž žádná poprava nebyla vykonána od roku 1835.

Katar (Stát Katar) (R)

Poslední popravy byly vykonány v roce 2001. Trest smrti byl v poslední době uložen za vraždu, špionáž, zločiny proti bezpečnosti státu. Lze jej uložit i pro odpadnutí od víry. Vykonává se zastřelením, oběšením a stětím.

Kazachstán (Republika Kazachstán) (R)

Kazachstán zachovává trest smrti za vraždu, protistátní trestné činy a zločiny proti lidskosti. V roce 2003 byly vykonány poslední popravy, od počátku roku 2004 platí na jejich provádění moratorium, vyhlášené na podnět prezidenta Nazarbajeva.¹³⁹

Keňa (Keňská republika) (R)

Poslední poprava vykonána v roce 1984. Trest smrti je jediným trestem za vraždu a ozbrojenou loupež, lze jej uložit i za velezradu a pokus o zabití či svržení hlavy státu. V roce 2003 bylo na základě prezidentské milosti propuštěno 28 vězňů odsouzených k trestu smrti po strávení 15 – 20 let ve vězení, téměř dvěma stovkám byl trest změněn na doživotní vězení. Představitelé státu několikrát vyjádřili záměr trest smrti zrušit.¹⁴⁰

Kiribati (Republika Kiribati) (A)

Trest smrti nelze uložit od vyhlášení samostatnosti v roce 1979.

¹³⁸ http://canada.justice.gc.ca/en/news/fs/2003/doc_30896.html

¹³⁹ <http://web.amnesty.org/report2004/kaz-summary-eng>

¹⁴⁰ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGACTION500072004?open&of=ENG-MAR>

Kolumbie (Kolumbijská republika) (A)

Ústava zrušila trest smrti již v roce 1910, poslední poprava vykonána rok předtím. Revidovaná (1991) Ústava v článku 11 zaručuje nedotknutelnost lidského života a zakazuje trest smrti.

Komory (Komorský svaz) (R)

Poslední poprava vykonána v roce 1997. Trest smrti se vykonává zastřelením.

Kongo (Konžská republika) (Af)

Trest smrti hrozí za vraždu, politické a protistátní trestné činy, ale od roku 1982 nebyla provedena žádná poprava. Lze mít za to, že Kongo trest smrti de facto abolovalo. Přesto se v posledních letech stále vyskytují případy nezákonného zabití obyvatel policií nebo vládními vojáky.

Kostarika (Kostarická republika) (A)

V Kostarice byl trest smrti zrušen Ústavou již v roce 1877, poslední poprava vykonána 1859. Nová Ústava z roku 1949 prohlašuje lidský život za nedotknutelný (čl. 21)

Kuba (Republika Kuba) (R)

Poslední tři tresty smrti byly vykonány zastřelením v roce 2003 (za únos).¹⁴¹ V roce 2002 vrchní státní zástupce ve svém prohlášení obhajoval zachování trestu smrti jako odstrašujícího prostředku.¹⁴² Trest smrti hrozí i za další trestné činy hospodářské, protistátní a proti životu.

Kuvajt (Stát Kuvajt) (R)

Trest smrti lze uložit za více trestných činů, např. vraždu, znásilnění, obchodování s drogami, terorismus a protistátní trestné činy. Poslední popravy oběšením byly veřejně vykonány v roce 2005.

¹⁴¹ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGAMR250132003?open&of=ENG-CUB>

¹⁴² <http://www.cubanet.org/CNews/y02/dec02/05e5.htm>

Kypr (Kyperská republika) (A)

Poslední poprava byla na Kypru vykonána v roce 1962 oběšením. Pro obvyklé trestné činy absolutní trest zrušen v roce 1983, pro všechny 2002. 6. a 13. protokol k Evropské úmluvě vstoupily v platnost v roce 2000, resp. 2003.

Kyrgyzstán (Kyrgyzská republika) (Af)

Poslední poprava vykonána zastřelením v roce 1998. Od té doby se počet trestných činů, za které lze uložit trest smrti, postupně zužuje. V současné době to jsou vražda, znásilnění nezletilé a genocida. Od roku 1998 platí na výkon trestů smrti prezidentské moratorium.

Laos (Laoská lidově demokratická republika) (R)

V zemi jsou masivně porušována lidská práva (osobní svoboda, svoboda slova, vyznání, běžné je mučení a nezákonné uvěznění). Trest smrti lze uložit za protistátní trestné činy, vraždu a obchodování s drogami. Poslední poprava vykonána 1989, odsuzující rozsudky jsou vynášeny i nadále.

Lesotho (Království Lesotho) (R)

Trest smrti (oběšením) je zachován, ale od 90. let 20. století není vykonáván. Lze jej uložit za vraždu, znásilnění, krádež dobytka a velezradu.

Libanon (Libanonská republika) (R)

V roce 2004 Libanon porušil šestileté moratorium na trest smrti, když popravil dva muže zastřelením a jednoho oběšením přes mezinárodní i vnitrostátní protesty.¹⁴³

Libérie (Republika Libérie) (A)

Trest smrti zrušen za všechny trestné činy v roce 2005. Posledních sedm poprav zastřelením bylo vykonáno v roce 1995¹⁴⁴ za kruté zacházení s civilním obyvatelstvem. Země se vzpamatovává z dlouholeté občanské války, stále jsou porušována lidská práva, zejména ze strany dosud neodzbrojených bojovníků.

¹⁴³ http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3404691.stm

¹⁴⁴ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGAFR050032003>

Libye (Velká libyjská arabská lidová socialistická džamáhírije) (R)

Poslední poprava dvou tureckých občanů byla vykonána v roce 2005.¹⁴⁵ Roku 2006 bylo pět bulharských zdravotních sester a palestinský lékař odsouzeni k trestu smrti za to, že nakazili stovky dětí virem HIV. Jejich proces nesplňoval požadavky kladené na spravedlivý proces, dle jejich vyjádření bylo použito i mučení, které je v Libyi běžné.¹⁴⁶ Český Senát na popud Petra Pitharta vyzval Libyi k okamžitému propuštění odsouzených. Trest smrti lze uložit za širokou škálu trestných činů protistátních, proti životu i hospodářských. Vykonává se zastřelením a oběšením.

Lichtenštejnsko (Knížectví Lichtenštejnsko) (A)

Trest smrti zrušen až 1987, ale poslední poprava byla vykonána stětím v roce 1785. Jednalo se o popravu žen za krádež.¹⁴⁷ 6. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost v roce 1990, 13. protokol 2003.

Litva (Republika Litva) (Ao)

Poslední poprava vykonána 1979, v tomtéž roce zrušen trest smrti za obvyklé trestné činy. Poslední poprava vykonána zastřelením v roce 1996. 6. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost 1999, 13. protokol Litva podepsala 2002 (zatím neratifikovala).

Lotyšsko (Republika Lotyšsko) (A)

Poslední trest smrti vykonán zastřelením (za vraždu) v roce 1995. Pro všechny trestné činy zrušen 1998. Následujícího roku Lotyšsko ratifikovalo 6. protokol k Evropské úmluvě. 13. protokol vstoupil v platnost v roce 2004.

Lucembursko (Velkovévodství Lucembursko)

Trest smrti zrušen v roce 1979. Revidovaná ústava v článku 18 zakazuje znovuzavedení trestu smrti. 6. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost roku 1985, 13. protokol 2006. Poslední popravy (zastřelením): za válečné zločiny 1949, za vraždu 1948 (první poprava za vraždu od roku 1821 - ta byla vykonána gilotinou).

¹⁴⁵ <http://www.turkishdailynews.com.tr/article.php?enewsid=18371>

¹⁴⁶ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGMDE190072006?open&of=ENG-LBY>

¹⁴⁷ <http://www.geocities.com/richard.clark32@btinternet.com/europe.html>

Madagaskar (Madagaskarská republika) (Af)

Poslední trest smrti vykonán v roce 1958, vykonává se zastřelením a lze jej uložit za protistátní trestné činy, vraždu, mučení, žhářství a loupež.

Maďarsko (Maďarská republika) (A)

Maďarsko zrušilo trest smrti za všechny trestné činy v roce 1990. V témže roce ratifikovalo 6. protokol k Evropské úmluvě (v platnosti od 1992), 13. protokol platí od roku 2003. Poslední poprava byla vykonána 1988 oběšením za vraždu.

Makedonie (Republika Makedonie) (A)

Od vyhlášení nezávislosti v roce 1991 nebyla žádná poprava vykonána. Článek 10 Ústavy zaručuje nedotknutelnost lidského života a zakazuje uložit trest smrti z jakéhokoli důvodu. 6. a 13. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost roku 1997, resp. 2004.

Malajsie (R)

Poslední tři popravy za vraždu byly vykonány oběšením v roce 2001.¹⁴⁸ Nejčastějším trestným činem, za který se absolutní trest ukládá, je obchodování s drogami. Spolu s vraždou a některými trestnými činy spáchanými se zbraní je za obchodování s drogami smrt jediným trestem. Za obchodování s drogami je přitom považováno držení ne zcela vysokého množství drog, ledaže by obžalovaný prokázal opak.¹⁴⁹

Malawi (Republika Malawi) (Af)

Trest smrti lze uložit za vraždu, loupež a vloupání, ale v praxi není prováděn, mnoha odsouzeným je prezidentem udělena milost. Poslední poprava uskutečněna v roce 1992.¹⁵⁰

Maledivy (Republika Maledivy) (Af)

Od roku 1952 nevykonán žádný trest smrti, který lze uložit za velezradu a vraždu. Způsobem popravy je oběšení. Od 1958 jsou všechny rozsudky měněny na doživotní vězení nebo vyhoštění.¹⁵¹

¹⁴⁸ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGASA280332001?open&of=ENG-MYS>

¹⁴⁹ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGASA280142001?open&of=ENG-MYS>

¹⁵⁰ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGA500012005>

Mali (Republika Mali) (Af)

Trest smrti lze uložit za řadu trestných činů. Je vynášen, ale v praxi není vykonáván - naposledy v roce v roce 1980.¹⁵² Vykonává se zastřelením.

Malta (Republika Malta) (A)

Malta zrušila trest smrti za všechny trestné činy v roce 2000. Od roku 1971 ho nebylo možno uložit za obvyklé trestné činy. Poslední popravy oběšením vykonány v roce 1943 (za vraždu). 6. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost v roce 1991, 13. protokol 2003.

Maroko (Království Maroko) (Af)

Od roku 1993 zde nebyl vykonán žádný trest smrti. Poprava se provádí zastřelením. Kromě protistátních trestných činů lze absolutní trest uložit za vraždu, travičství, žhářství, loupež za přitěžujících okolností a terorismus. Za posledně jmenovaný bylo od roku 1993 vyneseno několik desítek rozsudků odsuzujících k smrti. V roce 2007 vyhlásil při příležitosti narození prvního dítěte marocký král rozsáhlou amnestii i pro některé odsouzené čekající na popravu. Spolu s ministrem spravedlnosti vyjádřil přání absolutní trest z marockého práva odstranit. Takový zákon musí schválit parlament, do konce června 2007 se očekávají komplikovaná jednání, neboť většina obyvatel státu je islámského vyznání a trest smrti schvaluje.¹⁵³

Marshallovy ostrovy (Republika Marshallovy ostrovy) (A)

Trest smrti je zrušen od ustavení samostatné vlády v roce 1979. Ústava zaručuje, že žádný trestný čin podle práva Marshallových ostrovů nebude možno potrestat smrtí.

Mauritánie (Arabská a africká islámská republika Mauritánie) (Af)

Trest smrti lze uložit za širokou škálu trestných činů, kromě obvyklých i za homosexualitu a odpadlictví od víry. Vykonává se zastřelením, stětím, popř. ukamenováním. Protože od roku 1987 neproběhla žádná poprava, je Mauritánie

¹⁵¹ http://www.maldivesculture.com/maldives_amnesty_report2003.html#recco04

¹⁵² <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGAFR050032003?open&of=ENG-MLI>

¹⁵³ http://www.mg.co.za/articlePage.aspx?articleId=301710&area=/insight/insight_africa/

řazena ke státům, které trest smrti zrušily de facto. V zemi je však stále praktikováno otroctví, ojedinělé nejsou případy mučení.¹⁵⁴

Mauritius (Republika Mauritius) (A)

Mauritius zrušil trest smrti v roce 1995, poslední poprava 1987.

Mexiko (Spojené státy mexické) (A)

Za obvyklé trestné činy byl trest smrti (zastřelením) zrušen v roce 1957, poslední civilní poprava vykonána 1937. Poslední poprava podle vojenského práva uskutečněna v roce 1961, další rozsudky smrti prezident vždy změnil cestou milosti. V roce 2005 byl trest smrti definitivně nahrazen trestem odnětí svobody v trvání 30 – 60 let.¹⁵⁵

Mikronésie (Federativní státy Mikronésie) (A)

Od získání nezávislosti nebyl trest smrti uložen. Je zakázán přímo v Ústavě.

Moldavsko (Republika Moldova) (A)

Trest smrti, prováděl se zastřelením, byl zrušen za všechny trestné činy v roce 1995. Poslední poprava vykonána 1981.¹⁵⁶ Od roku 1997 platí 6. protokol k Evropské úmluvě, od 2007 13. protokol.

Monako (Knížectví Monako)

Poslední vrah byl gilotinován v roce 1847. Za všechny trestné činy Monako zrušilo absolutní trest v roce 1961. Zrušení trestu smrti je zakotveno v Ústavě. 6. a 13. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost roku 2005, resp. 2006.

Mongolsko (R)

Trest smrti lze uložit za teroristické trestné činy spáchané z politických důvodů, sabotáž, vraždu a znásilnění za přitěžujících okolností. K smrti nelze

¹⁵⁴ <http://web.amnesty.org/report2006/mrt-summary-eng>

¹⁵⁵ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGACT500052006?open&of=ENG-MEX>

¹⁵⁶ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGACT530032006?open&of=ENG-MDA>

odsoudit ženy, muže starší šedesáti let a muže, kterým v době spáchání trestného činu nebylo 18 let.¹⁵⁷ Popravy se vykonávají zastřelením.

Mosambik (Republika Mosambik) (A)

Trest smrti, který se vykonával zastřelením, byl zrušen v roce 1990. Jeho zrušení a právo na život garantuje Ústava. Poslední poprava 1986. Lidská práva jsou však rozsáhle porušována.

Myanmar (dříve Barma) (Af)

Trest smrti lze uložit za vraždu, velezradu a drogové trestné činy. Poslední poprava (oběšením) vykonána v roce 1993.

Namibie (Republika Namibie) (A)

Poslední známá poprava byla provedena v roce 1988 oběšením, trest smrti za všechny trestné činy byl zrušen roku 1990. Článek 6 Ústavy upravuje problematiku poměrně detailně: zaručuje právo na život a zakazuje rozsudky k trestu smrti ukládat a popravy na území Namibie vykonávat.

Nauru (Republika Nauru) (Af)

Trest smrti lze uložit za velezradu, pirátství a vraždu, ale od získání nezávislosti v roce 1968 nebyla provedena žádná poprava.

Německo (Spolková republika Německo) (A)

Základní zákon (německá ústava) z roku 1949 v článku 2, odst. 2 zaručuje právo na život. V článku 102 prohlašuje trest smrti za zrušený. Na území Spolkové republiky Německo (tzv. Západního Německa) byla poslední poprava vykonána v roce 1951 (oběšením) vojenskými orgány USA.¹⁵⁸ V bývalé Německé demokratické republice byla poslední poprava vykonána v roce 1981. Pro Německo platí 6. Protokol k Úmluvě od roku 1989, 13. protokol od 2005.

---

¹⁵⁷

<http://www.unhchr.ch/hurricane/hurricane.nsf/0/8E61783D9ED31093802568AC0037D5DB?opendocument>

¹⁵⁸ <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/06/03/AR2005060301450.html>
Autor tvrdí - nikoli neoprávněně – že článek 102 Základního zákona měl chránit bývalé nacistické zločince. Popravy ale byly prováděny vojenskými orgány USA i přes protesty z německé strany. Přitom ještě v roce 1960 se pro trest smrti vyslovilo 71% Němců.

Nepál (Nepálské království)

Trest smrti zrušen zcela v roce 1997, v roce 1990 pro obvyklé trestné činy. Ústava zakazuje přijetí jakéhokoli zákona, který by trest smrti znovu zavedl. Poslední poprava byla v Nepálu vykonána v roce 1979.

Niger (Republika Niger) (Af)

Poslední poprava byla v Nigeru vykonána v roce 1976. Trest smrti lze uložit podle trestního zákoníku z roku 2003 za více trestných činů. První ministr v roce 2002 veřejně prohlásil, že je proti trestu smrti.¹⁵⁹

Nigérie (Federativní republika Nigérie) (R)

Protože Nigérie je federací 36 států, lze v každém uložit trest smrti za různé trestné činy. Na severu státu je aplikováno islámské právo šaría, které dovoluje ukládat tělesné a mrzačící tresty a trest smrti ukamenováním (za cizoložství k němu bylo na základě chatrných důkazů odsouzeno několik žen). Poslední poprava byla vykonána v roce 2002 oběšením. Prezident několikrát veřejně vyjádřil své odmítavé stanovisko k absolutnímu trestu. Následná debata rozdělila obyvatelstvo na dvě skupiny, trest smrti hájí především přívrženci islámu.¹⁶⁰

Nikaragua (Republika Nikaragua) (A)

Trest smrti zcela zrušen v roce 1979, poslední poprava 1930. Ústava zaručuje právo na život jako neporušitelné a člověku vlastní a konstatuje neexistenci trestu smrti v Nikaragui.

Nizozemsko (Království Nizozemsko) (A)

V Nizozemí byl trest smrti zrušen za obvyklé trestné činy již v roce 1870, definitivně pak v roce 1982. Poslední vrah byl popraven oběšením roku 1860, v souvislosti se zločiny spáchanými za druhé světové války byla poslední poprava vykonána v roce 1952. Od 1986 je v platnosti 6. protokol k Evropské úmluvě, 13. protokol od 2006.

¹⁵⁹ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGAFR050032003>

¹⁶⁰ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGAFR440172004?open&of=ENG-2F5>

Norsko (Království Norsko) (A)

Norsko zrušilo trest smrti za obvyklé trestné činy v roce 1902, s účinností od 1905, za ostatní roku 1979. Poslední civilní poprava vykonána 1876 stětím, poslední poprava za válečné zločiny 1948.¹⁶¹ 6. protokol k Evropské úmluvě je v platnosti od 1988, 13. protokol od 2005.

Nový Zéland (A)

Za obvyklé trestné činy trest smrti abolován v roce 1961, zcela v roce 1989. Popravy se prováděly oběšením a poslední byla vykonána v roce 1957 (za vraždu).

Omán (Sultanát Omán) (R)

Trest smrti se vykonává zastřelením, příp. stětím. Lze jej uložit za protistátní trestné činy, vraždu, znásilnění a drogové trestné činy. Zatím posledních sedm poprav proběhlo v roce 2001.¹⁶²

Pákistán (Islámská republika Pákistán) (R)

V zemi jsou ročně vynášeny desítky i stovky rozsudků smrti, poslední poprava zatím provedena v roce 2006. Trest se většinou vykonává oběšením, přípustné je i ukamenování. Lze jej uložit za velký počet trestných činů (včetně náboženských). Je možné popravit osobu, které bylo v době spáchání trestného činu méně než 18 let.¹⁶³

Palau (Republika Palau) (A)

Od získání nezávislosti v roce 1994 nebyla vykonána žádná poprava.

Panama (Republika Panama) (A)

Trest smrti byl v Panamě abolován za všechny trestné činy již v roce 1903 a jeho zrušení je zakotveno v Ústavě. V témže roce byla vykonána i poslední poprava.

Papua – Nová Guinea (Nezávislý stát Papua – Nová Guinea) (Af)

Ačkoli byl trest smrti za vraždu zrušen v roce 1970, roku 1991 parlament schválil jeho znovuzavedení, zejména pod tlakem veřejného mínění. Od roku 1950

¹⁶¹ <http://www.media.uio.no/forskning/prosjekter/1945/english/prosjektbeskrivelse/langversjon.shtml>

¹⁶² <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGMDE200012001?open&of=ENG-OMN>

¹⁶³ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGASA330332006?open&of=ENG-PAK>

nebyla vykonána žádná poprava a není pravděpodobné, že nové rozsudky budou vykonány (oběšením).¹⁶⁴

Paraguay (Republika Paraguay) (A)

Pro všechny trestné činy byl absolutní trest zrušen v roce 1992. Ústava v článku 4 zaručujícím právo na život deklaruje, že trest smrti je zrušený. Poslední poprava vykonána zastřelením roku 1928.

Peru (Republika Peru) (Ao)

V roce 1979 byl zrušen trestný čin za obvyklé trestné činy. Je zachován pouze za velezradu spáchanou za války, provádí se zastřelením. Poslední poprava 1979.

Pobřeží slonoviny (Republika Côte d'Ivoire) (A)

Trest smrti definitivně zrušen Ústavou v roce 2000¹⁶⁵. Do té doby bylo možné trest smrti uložit za vraždu a únos letadla. Od vyhlášení nezávislosti v roce 1960 nebyla žádná poprava vykonána.

Polsko (Republika Polsko) (A)

Trest smrti byl zcela zrušen v roce 1997. Zrušení trestu smrti navrhovalo hnutí Solidarita již roku 1981. Poslední poprava vykonána oběšením za vraždu v roce 1988.¹⁶⁶ 6. protokol k Evropské úmluvě o vstoupil v platnost roku 2002. 13. protokol Polsko podepsalo (zatím neratifikovalo) v roce 2002.

Portugalsko (Portugalská republika) (A)

Trest smrti zrušen za obvyklé trestné činy již v roce 1867, definitivně 1976. Poslední civilní poprava byla vykonána roku 1846, za vojenský trestný čin v roce 1852. Je zajímavé, že hlavním argumentem nebylo samotné zrušení trestu smrti, ale zrušení úřadu kata a s tím spojené snížení státních výdajů. Ústava z roku 1976 zakazuje trest smrti za jakýchkoli okolností.¹⁶⁷ 6. a 13. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost v roce 1986, resp. 2003.

¹⁶⁴ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGASA340012004?open&of=ENG-PNG>

¹⁶⁵ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGAFR050032003?open&of=ENG-CIV>

¹⁶⁶ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGACT530041997?open&of=ENG-POL>

¹⁶⁷ http://www.pgr.pt/english/grupo_soltas/efemerides/morte/indice.htm Tato oficiální stránka hlavního státního zastupitelství uvádí jako datum poslední popravy rok 1846. Amnesty International na svých internetových stránkách uvádí rok 1849.

Rakousko (Republika Rakousko) (A)

Poslední poprava byla vykonána v roce 1950 (za vraždu), ve stejném roce zrušen trest smrti za obvyklé trestné činy. Definitivně odstraněn v roce 1968. Ústava jej prohlašuje za zrušený. Od 1985 je v platnosti 6. protokol k Evropské úmluvě, 13. protokol od 2004.

Rovníková Guinea (Republika Rovníková Guinea) (R)

Poslední (veřejná) poprava vykonána v roce 2006 zastřelením. Trest smrti je jediným trestem za vraždu, uložit lze dále za protistátní trestné činy.¹⁶⁸

Rumunsko (A)

Za všechny trestné činy byl trest smrti zrušen v roce 1989. Ve stejném roce vykonána poslední poprava zastřelením. Zákaz trestu smrti je zakotven přímo v Ústavě. 6. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost roku 1994, 13. protokol 2003.

Rusko (Ruská federace) (Af)

Poslední trest smrti byl vykonán v roce 1999 (na území Čečenska)¹⁶⁹, ačkoli v zemi platí moratorium na provádění poprav vyhlášené prezidentským dekretem již roku 1996. Rusko v roce 1997 podepsalo (zatím neratifikovalo) 6. protokol k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Trest smrt lze uložit za vraždu, pokus vraždy veřejného činitele a genocidu.¹⁷⁰ Vykonává se zastřelením, popraviti nelze osobu starší šedesáti pěti let.

Rwanda (Republika Rwanda) (R)

Země se stále vzpamatovává z genocidy z roku 1994. Více než dvě desítky osob byly v této souvislosti popraveny, často po soudním řízení nesplňujícím požadavky na spravedlivý proces.¹⁷¹ Od roku 1998 nebyla žádná další poprava vykonána, v zemi jsou ale masivně porušována lidská práva.

¹⁶⁸ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGACT530022006?open&of=ENG-GNQ>

¹⁶⁹ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGACT530031999?open&of=ENG-RUS>

¹⁷⁰ <http://www.legislationline.org/?tid=144&jid=42&less=false>

¹⁷¹ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGACT530031998?open&of=ENG-RWA>

Řecko (Řecká republika) (A)

Trest smrti byl zrušen v roce 2004, za obvyklé trestné činy 1993. Poslední poprava byla vykonána v roce 1972 zastřelením za vraždu. Od 1989 je v platnosti 6. protokol k Evropské úmluvě, 13. protokol od 2005.

Salvador (Republika Salvador) (Ao)

Salvador zrušil trest smrti za obvyklé trestné činy v roce 1983, zachovává jej jako sankci za trestné činy spáchané v době války. Vykonává se zastřelením. Poslední poprava provedena v roce 1973.

Samoa (Nezávislý stát Samoa) (A)

Trest smrti zcela zrušen v roce 2004. Od získání nezávislosti roku 1976 nebyla vykonána žádná poprava.

San Marino (Republika San Marino) (A)

Ačkoli San Marino zrušilo trest smrti již v roce 1865, poslední známá poprava zde byla vykonána roku 1468. 6. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost v roce 1989, 13. protokol 2003.

Saúdská Arábie (Království Saúdská Arábie) (R)

Poslední popravy (za ozbrojenou loupež) vykonány v únoru 2007 stětím.¹⁷² Jednání před soudy nesplňují požadavky na spravedlivý proces, přiznání jsou vynucována mučením.¹⁷³ Trest smrti lze uložit za širokou škálu trestných činů včetně náboženských, je možné jej vykonávat i ukamenováním (cizoložství) a zastřelením.

Senegal (Republika Senegal) (A)

Senegal zrušil trest smrti za všechny trestné činy v roce 2004. Žádná poprava nebyla vykonána od roku 1967.

Severní Korea (Korejská lidově demokratická republika) (R)

Popravy jsou prováděny zastřelením a často veřejně. Kromě vraždy je možné trest uložit za velké množství protistátních trestných činů, mezi které je počítáno mimo jiné opuštění republiky (včetně pokusu), psaní protistranických dopisů,

¹⁷² <http://web.arnesty.org/library/Index/ENGMDE230102007?open&of=ENG-SAU>

¹⁷³ <http://web.arnesty.org/library/Index/ENGMDE230072006?open&of=ENG-SAU>

pomluva komunistické strany nebo státu, poslech cizích rozhlasových stanic či držba reakcionářských tiskovin.¹⁷⁴ Masivní porušování lidských práv je běžné.

Seychely (Republika Seychely) (A)

Za obvyklé trestné činy Seychely trest smrti zrušily v roce 1976, definitivně pak v roce 1993. Od získání nezávislosti roku 1976 nebyla vykonána žádná poprava.

Sierra Leone (Republika Sierra Leone) (R)

Trest smrti je zachován a ukládán za protistátní trestné činy, vraždu a násilnou loupež. V řízení před Zvláštním soudem pro Sierra Leone, který řeší trestné činy spáchané za občanské války, trest smrti uložit nelze.

Singapur (Republika Singapur) (R)

Od roku 1991 do počátku roku 2007 bylo popraveno přes 420 osob, většinou za drogové trestné činy. Trest smrti (vykonávaný oběšením) je jediným trestem za více než dvacet trestných činů. Singapur vykazuje nejvíce poprav v přepočtu na počet obyvatel na světě. Vláda dala několikrát najevo, že zrušení trestu smrti není otázkou lidských práv.¹⁷⁵ Nízká kriminalita v zemi přispívá k tomu, že argument odstrašujícího účinku, prosazovaný vládou, je všeobecně přijímán.¹⁷⁶

Slovinsko (Republika Slovinsko) (A)

Trest smrti zrušen za všechny trestné činy v roce 1989. Jeho neexistenci a nedotknutelnost práva na život deklaruje Ústava. Poslední poprava vykonána 1957 (za vraždu, oběšením). 6. a 13. protokol k Evropské úmluvě vstoupily v platnost v roce 1994, resp. 2004.

Somálsko (Demokratická republika Somálsko) (R)

Trest smrti lze uložit za protistátní trestné činy a vraždu. Protože v části Somálska platí islámské právo šaría, lze jej uložit i za mnoho dalších trestných činů včetně náboženských. Je zvykem, že absolutní trest za vraždu není vykonán, protože šaría umožňuje rodině oběti dohodnout se s rodinou vraha na vyrovnání. Poslední poprava však mimořádně pobouřila celosvětovou veřejnost – v roce 2006 zde

¹⁷⁴ <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2003/27775.htm>

¹⁷⁵ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGASA360012007?open&of=ENG-SGP>

¹⁷⁶ <http://www.singapore-window.org/sw02/020412re.htm>

šestnáctiletý chlapec popravil ubodáním vraha svého otce po té, co vyrovnání odmítl.^{177 178}

Spojené arabské emiráty (Stát Spojené arabské emiráty) (R)

Trest smrti lze uložit za velký počet trestných činů, kromě protistátních, znásilnění, ozbrojenou loupež i za např. obchodování s drogami, cizoložství a homosexuální styky.¹⁷⁹ Trest smrti se vykonává od roku 1997 pouze za vraždu, poslední poprava 2002.¹⁸⁰

Spojené království Velké Británie a Severního Irska (A)

Trest smrti byl zrušen za všechny trestné činy v roce 1998, předtím za obvyklé trestné činy roku 1973. Poslední poprava za vraždu byla provedena oběšením v roce 1964. 6. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost v roce 1999, 13. protokol 2004.

Spojené státy americké (R)

Spojené státy americké jsou v souvislosti s trestem smrti nejčastěji kritizovány. Je nutné přiznat, že částečně neprávem. Lze najít několik důvodů, proč USA stojí v popředí zájmu diskusí o absolutním trestu. Předně to je vysoká transparentnost a medializace jednotlivých případů. Každý rozsudek smrti se stává kauzou, na kterou se často upíná i mezinárodní pozornost. Propracovaný systém opravných prostředků prodlužuje dobu od vynesení rozsudku do samotné popravy, což poskytuje delší dobu pro zveřejňování okolností případu. Ve státech, kde jsou informace o trestu smrti státním tajemstvím, podobná diskuse nemůže probíhat. Americké abolicionistické organizace mají také dostatek prostředků na vedení svých kampaní. V neposlední řadě to je i úcta k lidským právům vlastní Spojeným státům od počátku existence, která se stává argumentem pro jejich pokrytectví. Dlouhodobě je kritizován fakt, že uložení trestu smrti je ovlivňováno nepřípustnými faktory jako je barva pleti pachatele¹⁸¹ nebo nekompetentní obhajoba. V USA jsou popravovány osoby duševně nemocné nebo ty, kterým v době spáchání trestného činu nebylo osmnáct let.

¹⁷⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Use_of_death_penalty_worldwide#Africa

¹⁷⁸ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/4967108.stm>

¹⁷⁹ <http://web.amnesty.org/report2004/are-summary-eng>

¹⁸⁰ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGMDE250012002?open&of=ENG-ARE>

¹⁸¹ viz např. BESTOVÁ, Cornélie C.: c. d., s. 26, materiály Amnesty International, statistiky popravených.

Omezování okruhu trestných činů, za které se ukládá trest smrti, začalo v USA již koncem 18. století a pokračovalo v průběhu 19. století. V dnešní době je trest smrti ve většině států, kde je součástí právního řádu, uveden jako sankce za vraždu za přitěžujících okolností. Trest smrti zatím zrušilo 12 států. V pěti státech z 38 zbývajících nedošlo od roku 1976 ani k jedné popravě. Trest smrti je dále možno udělit podle vojenského práva Spojených států a na federální úrovni. Způsobem poprav je smrtící injekce, některé státy zachovávají i jiné možnosti poprav. Pouze Nebraska stále používá elektrické křeslo. Výzkumy postojů veřejnosti k trestu smrti jsou vedeny v podkapitole 2. 2. 4.

V souvislosti s trestem smrti se federální Nejvyšší soud na přelomu 60. a 70. let 20. století několikrát zabýval otázkou, zda jeho uložení neponuší 8. dodatek Ústavy Spojených států, který zakazuje používání krutých a neobvyklých trestů. 29. června 1972 vydal Nejvyšší soud zásadní rozsudek ve věcech *Furman v. Georgia*, *Jackson v. Georgia* a *Branch v. Texas* (souhrnně známý jako *Furman v. Georgia*). Pět z devíti soudců se vyslovilo pro názor, že trest smrti je neústavní, protože zákony jednotlivých států „neposkytují soudcům ani porotám jasné normy a vodítka, kterými by se řídili při rozhodování o životě a smrti.“¹⁸² V letech následujících po prohlášení neústavnosti trestu smrti státy upravily své zákony tak, aby zaručovaly jasná pravidla při jeho udělení. Spory o ústavnost se k Nejvyššímu soudu vrátily v roce 1976. Soud rozhodl, že mandatorní udělení trestu smrti je v rozporu s Ústavou (rozs. ve věci *Woodson v. North Carolina*), rozhodnutí ve věci *Gregg v. Georgia* však potvrdilo soulad trestu smrti s Ústavou, pokud zákony poskytují dostatečná pravidla pro jeho udělení. Od roku 1977 byly popraveny obnoveny. Do 15. března 2007 bylo vykonáno 1066 rozsudků smrti, od roku 1999 (98 poprav) se četnost poprav setrvale snižuje (53 poprav v roce 2006).¹⁸³

Srbsko (Republika Srbsko) (A)

Trest smrti byl zrušen v roce 2002, poslední poprava vykonána zastřelením 1992 (za vraždu).¹⁸⁴ Absolutní trest nelze vynést v řízení před Mezinárodním trestním tribunálem pro bývalou Jugoslávii. Přestože se v zemi situace uklidňuje, jsou stále porušována práva etnických menšin. 6. i 13. protokol k Evropské úmluvě vstoupily v platnost v roce 2004.

¹⁸² INCIARDI, James A.: *Trestní spravedlnost*, Praha, Victoria Publishing 1994, s. 498an

¹⁸³ www.deathpenaltyinfo.org

¹⁸⁴ <http://arhiva.glas-javnosti.co.yu/arhiva/2001/11/07/srpski/T01110601.shtml>

Srí Lanka (Demokratická socialistická republika Šrí Lanka) (Af)

Ačkoli lze trest smrti uložit za větší počet trestných činů, žádná poprava nebyla vykonána od roku 1976 a všechny rozsudky byly prezidentem zmírněny na doživotní vězení. V souvislosti se zvyšující se kriminalitou prezidentská kancelář vydala v roce 2004 prohlášení, podle kterého nebudou nadále tresty za znásilnění, vraždu a obchodování s drogami automaticky měněny.¹⁸⁵

Středoafriická republika (Af)

Trest smrti lze uložit mimo jiné za následující trestné činy: velezradu, špionáž, vraždu, ale i čarodějnictví. Přestože soudy vynášejí rozsudky odsuzující k trestu smrti, nebyla žádná poprava vykonána od roku 1981. Podle oficiální zprávy podané Výboru pro lidská práva OSN Středoafriická republika o zrušení trestu neuvažuje.¹⁸⁶

Súdán (Republika Súdán) (R)

V Súdánu je kromě trestního zákoníku uplatňováno islámské právo šaría, které umožňuje ukládat trest smrti za mnoho trestných činů, mimo jiné cizoložství, homosexualitu, náboženské trestné činy a další. Popravy (poslední známá 2004) jsou vykonávány oběšením a ukamenováním, lze uložit tělesné a mrzačící tresty. Porušování lidských práv je běžné (mučení, katastrofální podmínky ve věznicích, řízení před soudy nespĺňuje základní požadavky práva na spravedlivý proces).

Surinam (Republika Surinam) (Af)

Poslední poprava vykonána zastřelením v roce 1982. Trest smrti lze uložit za vraždu a protistátní trestné činy.

Svatá Lucie (R)

Trest smrti (oběšením) lze uložit za velezradu a vraždu, do 2002 obligatorně (viz Antigua a Barbuda). Poslední poprava vykonána v roce 2002.

¹⁸⁵ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGA500012005?open&of=ENG-LKA>

¹⁸⁶ <http://www2.unog.ch/news2/documents/newsen/ct04008e.htm>

Svatý Kryštof a Nevis (Federace Svátý Kryštof a Nevis) (R)

Poslední poprava za vraždu byla vykonána oběšením v roce 1998. K obligatornímu ukládání trestu smrti za vraždu viz Antigua a Barbuda.¹⁸⁷

Svatý Tomáš a Princův ostrov (Demokratická republika Svátý Tomáš a Princův ostrov) (A)

Od vyhlášení nezávislosti v roce 1990 nebyla vykonána žádná poprava. Zrušení trestu smrti a nedotknutelnost lidského života zaručuje Ústava.

Svatý Vincent a Grenadiny (R)

Poslední poprava vykonána oběšením v roce 1995. Trest smrti lze uložit za velezradu a vraždu (od 2002 již nikoli obligatorně, viz Antigua a Barbuda).

Svazijsko (Království Svazijsko) (Af)

Trest smrti lze uložit za velezradu, vraždu a znásilnění.¹⁸⁸ Vykonává se oběšením, naposledy v roce 1983.

Sýrie (Arabská republika Sýrie) (R)

Trest smrti lze uložit za mnoho trestných činů, od protistátních, proti životu, majetku až po náboženské. Informace o uskutečněných popravách (převážně oběšením) jsou utajované, poslední potvrzená poprava byla vykonána v roce 2005. Sýrie masivně porušuje lidská práva (osobní svoboda, svoboda slova, shromažďovací, běžné je nezákonné uvěznění a mučení).

Šalamounovy ostrovy (A)

Trest smrti zrušen v roce 1966 pouze za obecné trestné činy, přesto Amnesty International řadí Šalamounovy ostrovy mezi státy s úplnou abolicí trestu smrti, pravděpodobně proto, že v trestním zákoníku (z roku 1978)¹⁸⁹ není trest smrti zmiňován. Od získání nezávislosti v roce 1976 zde nebyla vykonána žádná poprava.

¹⁸⁷ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGAMR590011998?open&of=ENG-KNA>

¹⁸⁸ Monestier uvádí i vlastnictví lidského masa

¹⁸⁹ <http://www.geocities.com/richard.clark32@btinternet.com/common.html>

Španělsko (Království Španělsko) (A)

Za obvyklé trestné činy zrušilo Španělsko trest smrti v roce 1978, za všechny 1995. Poslední civilní poprava byla vykonána roku 1959, podle vojenského práva v roce 1974. Popravy se prováděly garotou, příp. zastřelením.¹⁹⁰ 6. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost v roce 1985, 13. protokol Španělsko podepsalo (zatím neratifikovalo) roku 2002.

Švédsko (Království Švédsko) (A)

Pro všechny trestné činy trest smrti abolován v roce 1921, definitivně 1972. Zrušení trestu smrti je zakotveno přímo v ústavě. Poslední civilní poprava vykonána 1910 (gilotinou za vraždu). 6 a 13. protokol k Evropské úmluvě vstoupily v platnost v roce 1985, resp. 2003.

Švýcarsko (Švýcarská konfederace) (A)

Trest smrti za obvyklé trestné činy byl zrušen v roce 1942, poslední poprava vykonána 1940 gilotinou za vraždu, za vojenský trestný čin 1944. Definitivně byl trest smrti zrušen až v roce 1999. 6. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost roku 1987, 13. protokol 2003. Článek 10 Ústavy (přijata 1999, v účinnosti od 2000) zaručuje právo na život a trest smrti prohlašuje za zakázaný.

Tádžikistán (Republika Tádžikistán) (R)

Poslední známá poprava byla vykonána v roce 2004¹⁹¹. Informace o popravách jsou státním tajemstvím, při projednávání hrdelních trestných činů je porušováno právo na spravedlivý proces (neveřejnost, mučení). O popravách nejsou informovány ani rodiny odsouzených.¹⁹² Trest smrti lze uložit za protistátní trestné činy, genocidu, terorismus, vraždu a znásilnění za přitěžujících okolností. Vykonává se zastřelením.

Tanzanie (Sjednocená republika Tanzanie) (R)

Žádná poprava se neuskutečnila od roku 1995, ale rozsudky smrti jsou nadále vynášeny.¹⁹³ Trest smrti (vykonává se oběšením), lze uložit za vraždu a velezradu.¹⁹⁴

¹⁹⁰ <http://www.geocities.com/richard.clark32@btinternet.com/europe.html>

¹⁹¹ <http://web.amnesty.org/report2006/tjk-summary-eng#3>

¹⁹² <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGEUR.600012003?open&of=ENG-TJK>

¹⁹³ <http://web.amnesty.org/report2005/tza-summary-eng>

Podmínky ve věznicích jsou katastrofální

Thajsko (Království Thajsko) (R)

Trest smrti lze uložit velmi vysoký počet trestných činů, např.: trestné činy ohrožující bezpečnost Království, proti správnímu a soudnímu systému (včetně úplatkářství), proti veřejné bezpečnosti (včetně žhářství) sexuální trestné činy, vraždu, proti osobní svobodě, proti majetku (včetně požadování výpalného) a drogové trestné činy. Trest smrti lze dále uložit podle vojenského práva. Od roku 2003 se popravy provádějí smrtící injekcí (do té doby zastřelením).¹⁹⁵ V tomtéž roce byl zatím naposledy vykonán rozsudek smrti.

Tchaj-wan (Taiwan) (Čínská republika) (R)

Trest smrti lze uložit za řadu trestných činů vojenských i civilních. Poprava se vykonává zastřelením, poslední v roce 2005. Smrtící injekce, kterou zákon připouští, zatím použita nebyla.¹⁹⁶

Togo (Republika Togo) (Af)

Poslední poprava (zastřelením) byla vykonána v roce 1978 za vraždu.¹⁹⁷ Trest smrti lze uložit za vraždu a trestné činy proti bezpečnosti státu. Mučení a nezákonné uvěznění jsou běžné.

Tonga (Království Tonga) (Af)

Trest smrti (zastřelením) lze uložit za velezradu a vraždu, ale od roku 1982 nebyl žádný vykonán.

Trinidad a Tobago (Republika Trinidad a Tobago) (R)

Trest smrti je jedinou sankcí za trestný čin velezrady a vraždy. Poslední poprava za vraždu byla provedena (oběšením) v roce 1999.¹⁹⁸

---

¹⁹⁴ Monestier uvádí ještě pašování plodů hřebíčkovníku. Nepodařilo se mi ověřit, zda lze za tento trestný čin stále uložit trest smrti

¹⁹⁵ <http://www.fidh.org/IMG/pdf/Thailand411-2.pdf> Obsáhlá zpráva Mezinárodní federace pro lidská práva o trestu smrti v Thajsku

¹⁹⁶ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGASA380022006?open&of=ENG-TWN>

¹⁹⁷ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGAFR050032003?open&of=ENG-CIV>

¹⁹⁸ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/V05/819/20/PDF/V0581920.pdf?OpenElement>

Tunisko (Tuniská republika) (Af)

Poslední poprava byla vykonána v roce 1991. Trest smrti (oběšením nebo zastřelením) lze uložit za protistátní trestné činy a vraždu. Zaznamenány jsou případy mučení a protiprávního věznění.

Turecko (Republika Turecko) (A)

Turecko zrušilo trest smrti za všechny trestné činy v roce 2004, předtím 2002 za obvyklé trestné činy. Hlavním důvodem byla snaha Turecka vstoupit do Evropské Unie. Zákaz ukládání trestu smrti byl včleněn i do Ústavy. Poslední poprava vykonána (oběšením) v roce 1984. 6. protokol k Evropské úmluvě vstoupil v platnost v roce 2003, 13. protokol v roce 2006.

Turkmenistán (A)

Trest smrti byl zrušen v roce 1999 Ústavou, která jej prohlašuje za zcela zrušený a navždy zakázaný.

Tuvalu (A)

Od získání nezávislosti v roce 1974 není trest smrti uplatňován.

Uganda (Republika Uganda) (R)

Absolutní trest je možné uložit za řadu trestných činů. Poslední civilní poprava vykonána pravděpodobně v roce 1996.¹⁹⁹ V roce 2002 odsoudil narychlo vytvořený vojenský soud k smrti dva vojáky za vraždu bez možnosti odvolání. Poprava byla vykonána okamžitě a veřejně.²⁰⁰

Ukrajina (Ukrajinská republika) (A)

Poslední poprava byla vykonána zastřelením v roce 1997 za vraždu. Trest smrti de facto zrušen v roce 1999 rozhodnutím Ústavního soudu, který rozhodl, že trest smrti porušuje ústavně zaručené právo na život. Následujícího roku parlament nahradil trest smrti doživotním vězením²⁰¹ a Ukrajina ratifikovala 6. protokol k Evropské úmluvě. 13. protokol vstoupil v platnost 2003.

¹⁹⁹ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGAFR590131999?open&of=ENG-UGA>

²⁰⁰ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGAFR590022002?open&of=ENG-UGA>

²⁰¹ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGACT530012000?open&of=ENG-TKM>

Uruguay (Uruguayská východní republika) (A)

Trest smrti je zakázán Ústavou již od roku 1907. Poslední poprava: 1905.

Uzbekistán (Uzbecká republika) (R)

Poslední poprava byla vykonána zastřelením v roce 2005. Informace vláda nezveřejňuje, neinformuje ani příbuzné odsouzených. Podle prezidentského dekretu bude trest smrti od 1. ledna 2008 nahrazen trestem odnětí svobody na doživotí.²⁰²

Vanuatu (Republika Vanuatu) (A)

Od získání nezávislosti v roce 1980 není trest smrti uplatňován.

Vatikán (Vatikánský městský stát, Svatý stolec) (A)

Trest smrti byl oficiálně zrušen za všechny trestné činy v roce 1969. Poslední poprava předtím, než se Vatikán stal součástí sjednocené Itálie, byla vykonána gilotinou v roce 1870.²⁰³

Venezuela (Republika Venezuela) (A)

Trest smrti za všechny trestné činy byl zrušen již v roce 1863. Ústava garantuje nedotknutelnost práva na život a zakazuje znovuzavedení trestu smrti zákonem či jeho uložení jakýmkoli orgánem.

Vietnam (Socialistická republika Vietnam) (R)

Veškeré údaje ohledně ukládání trestu smrti a jeho vykonávání jsou státním tajemstvím. V roce 2005 bylo popraveno několik desítek osob, převážně za drogové trestné činy.²⁰⁴ Trest smrti je možné uložit za mnoho trestných činů včetně hospodářských (např. zpronevěra, podvod). Řízení před soudy často nesplňuje požadavky kladené na spravedlivý proces. Popravy jsou vykonávány zastřelením, často veřejně.²⁰⁵

Východní Timor (Demokratická republika Východní Timor) (A)

Trest smrti byl zrušen za všechny trestné činy v roce 1999 po té, co se většina voličů vyslovila pro nezávislost na Indonésii.

²⁰² <http://web.amnesty.org/report2006/uzb-summary-eng#7>

²⁰³ http://www.natcath.com/NCR_Online/archives/091401/091401a.htm

²⁰⁴ <http://web.amnesty.org/report2006/vnm-summary-eng>

²⁰⁵ <http://web.amnesty.org/library/index/engasa410232003>

Zambie (Republika Zambie) (R)

Trest smrti lze uložit za vraždu, loupež za přitěžujících okolností a velezradu. Poslední poprava byla vykonána (oběšením) v roce 1997, v roce 2004 zambijský prezident prohlásil, že nepodepíše jediný rozsudek smrti, dokud bude ve funkci.²⁰⁶

Zimbabwe (Republika Zimbabwe) (R)

Trest smrti lze uložit za větší množství trestných činů, vykonává se oběšením. Mučení je běžné, stovky lidí jsou vězněny z politických důvodů.

---

²⁰⁶ <http://web.amnesty.org/library/Index/ENGACT500012005>

3. Alternativy trestu smrti

Vzhledem k povaze trestných činů, za které se trest smrti ukládal nebo ukládá, přichází v úvahu po jeho odstranění pouze dvě varianty možné alternativy: dlouhodobé odnětí trestu odnětí svobody a trest odnětí svobody na doživotí.

Do první skupiny patří tresty odnětí svobody na dobu okolo dvaceti let. Domnívám se, že při použití vyšší trestní sazby s sebou takový trest nese všechna negativa trestu odnětí svobody na doživotí, případně se jím dokonce stává. V některých státech se tresty ukládají podle zásady kumulační (sčítací), a dochází tak k neúměrně vysokým trestům v řádu mnoha desítek i stovek let.

3. 1. Platná právní úprava

Také trestní zákon (č. 140/ 1961 Sb.) vychází po novelizacích z koncepce dvou forem výjimečného trestu. Podle § 29 odst. 1 se výjimečným trestem rozumí trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let nebo trest odnětí svobody na doživotí. Výjimečný trest lze uložit jen za takový trestný čin, u kterého to zvláštní část trestního zákona dovoluje. Trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let soud může podle § 29 odst. 2 uložit pouze tehdy, jestliže stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost je velmi vysoký nebo je možnost nápravy pachatele obzvláště snížena. Tento trest není nikdy ukládán obligatorně.

Jako alternativní sankce je trest odnětí svobody na doživotí uveden u následujících trestných činů. Jsou jimi: kvalifikovaný případ vraždy (§ 91 odst. 2 tr. zák.), vlastizrada (§ 91), teror (§ 93, 93a), obecné ohrožení (§ 179 odst. 3), a genocidium (§ 259), pokud pachatel jejich spácháním úmyslně zavinil smrt, a dále trestné činy ublížení na zdraví (§ 222 odst. 3), loupež (§ 234 odst. 3), brání rukojmí (§ 234a odst. 3), vydírání (§ 235 odst. 4), znásilnění (§ 241 odst. 4), pohlavní zneužívání (§ 242 odst. 4), pokud je pachatel spáchal opakovaně a byl za ně potrestán. Zároveň musí být kumulativně splněny dvě podmínky. 1) stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost musí být mimořádně vysoký. Posuzuje se podle způsobu provedení nebo podle pohnutky – musí být zvlášť zavrženíhodné nebo podle následku – musí být zvlášť těžký a těžko napravitelný. 2) uložit takový

trest vyžaduje účinná ochrana společnosti a zároveň není naděje, že k nápravě pachatele postačí trest odnětí svobody nad patnáct až do dvaceti pěti let. Poslední uvedená podmínka vyvolává oprávněné diskuse, kdo a podle jakých hledisek rozhodne, že „určitá osoba nemůže být napravena odnětím svobody nad 15 do 25 let?“²⁰⁷

Podle § 61 odst. 1 trest. zák. jestliže odsouzený svým chováním ve výkonu trestu a plněním svých povinností prokázal polepšení a lze očekávat, že povede v budoucnu řádný život, nebo soud přijal záruku na dovršení jeho nápravy, může soud odsouzeného podmíněně propustit na svobodu. Pokud je osoba odsouzená k výjimečnému trestu odnětí svobody na doživotí, stanoví § 62 odst. 2, že může být propuštěna až po nejméně dvaceti letech výkonu trestu. Soud má možnost rozhodnout, že doba výkonu výjimečného trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou se pro účely podmíněného propuštění nezapočítává do doby výkonu trestu. I zde se ovšem nabízí otázka, podle jakých kritérií má soud rozhodnout o nezapočítání doby výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou.²⁰⁸

3. 2. Úvahy o doživotním trestu

Trest odnětí svobody na doživotí respektuje právo na život. V případě vydání chybného rozsudku není následkem smrt nevinné osoby. Pokud přichází v úvahu podmíněné propuštění, poskytuje pachateli možnost opětovného začlenění do společnosti, ačkoli na výchovnou funkci trestu odnětí svobody nelze mít přehnané nároky. Případy některých „napravených vrahů“ ze Spojených států, kdy na popravu kráček zcela změněný člověk, však dávají alespoň malou naději.

Odpůrci doživotního odnětí svobody tento trest někdy nazývají „sociálním trestem smrti“. Pokud podobné kritiky vychází od zastánců trestu smrti, kteří pokládají absolutní trest za „lepší“ než pomalé odumírání osobnosti ve věznici, nelze je podle mého názoru považovat za nic jiného než alibismus zaštitěný pseudohumanistickými argumenty. Trest smrti ze své podstaty nemůže být lepší než doživotní uvěznění.

---

²⁰⁷ KALVODOVÁ, Věra: Trest odnětí svobody na doživotí, 1. vydání, Brno, Masarykova univerzita v Brně 1995 s. 61, Jan Mach již v roce 1990 navrhuje: „Dříve než učiníme závěr o tzv. nenapravitelnosti pachatele, měli bychom se zabývat zdokonalením nápravně výchovných metod.“ in KOLEKTIV AUTORŮ: Trest smrti jako problém..., s. 89

²⁰⁸ KALVODOVÁ, Věra: tamtéž

Vážněji je třeba se zabývat následujícími otázkami: Je trest doživotního odnětí svobody v souladu s lidskými právy? Jaká je účinnost takového trestu z hlediska generální prevence? Odpověď na druhou otázku neexistuje, stejně jako neexistuje odpověď na otázku, jaký je odstrašující efekt trestu smrti. Spolehlivé výzkumy nejsou k dispozici. S vědomím, že doživotní trest chápal poněkud jinak, uvádím pro zajímavost více než tři sta let starý názor Beccariův: „Jestliže představíme si dva národy a v jednom z nich ve stupnici trestů přiměřené stupnici zločinů největším trestem je věčné otroctví a ve druhém kolo: já pravím, že první národ bude mít právě tolik strachu před trestem jako druhý.“²⁰⁹

Podle čl. 7 odst. 2 Listiny: „Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.“ Podobná ustanovení obsahuje i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Evropská úmluva. Čl. 10 Ústavy stanoví: „Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost...“ Nejistota či bezvýchodnost, kterou odsouzený k doživotnímu trestu prožívá, může být vnímána jako krutá a/nebo ponižující a může vést k dalším psychickým narušením pachatelovy osoby. Trest odnětí svobody na doživotí také není nikdy zcela spravedlivý: „čím déle odsouzený žije, tím déle doživotní trest odnětí svobody vykonává.“²¹⁰ Nutno však zopakovat, že doživotní odnětí svobody respektuje právo na život, a dává-li právní úprava možnost podmíněného propuštění, je trestem v souladu se zaručenými základními právy.

---

²⁰⁹ BECCARIA, c. d., s. 41

²¹⁰ KALVODOVÁ, Věra: c. d., s. 21

Závěr

Z dosavadního historického vývoje je zřejmé, že od trestu smrti bude nadále upouštěno. Převažující názor mezinárodního společenství vyvíjí na retencionistické státy stále větší tlak, aby trest smrti nejen nevykonávaly, ale navždy odstranily ze svých právních řádů.

Delší dobu však potrvá, než i lidé uznají zbytečnost trestu smrti. Je úkolem státu, aby občané vnímali svůj stát jako bezpečný. Prioritou by měla být prevence kriminality. Trest smrti snad uspokojí momentální volání po odplatě, problém však neřeší, odstrašující efekt nefunguje tak, jak by si zastánci zachování absolutního trestu přáli. Ovšem i v případě, že by se prokázal vztah mezi trestem smrti a nižší kriminalitou, je nutné na jeho zrušení trvat: stovky nevinně popravených jsou jedním z argumentů. Dalším, snad nejdůležitějším důvodem, je úcta k lidskému životu jako takovému a víra, že v průběhu výkonu trestu odnětí svobody může dojít k nápravě pachatele. Je opět na státu, aby tohoto cíle dosáhl. Jeden každý případ, kdy bude zabráněno dalším trestným činům a nebude muset zemřít člověk, se stane nejlepším důkazem zbytečnosti a nehumánnosti trestu smrti.

Literatura

- ANZENBACHER, Arno: Úvod do filozofie, 2. vydání, SPN 1991
- ARIÈS, Phillipe: Dějiny smrti II., 1. vydání, Praha, Argo 2000
- BECCARIA, Cesare: O zločinech a trestech, Praha 1893
- BEDEAU, Hugo Adam ed.: The Death Penalty in America. Current Controversies, New York – Oxford, Oxford University Press 1997
- BESTOVÁ, Cornelia C.: Trest smrti v německo-českém porovnání, 1. vydání, Brno, Doplněk 1996
- BORÁK, Mečislav: Spravedlnost podle dekretu, 1. vydání, Šenov u Ostravy, Tilia 1998
- ČAPEK, Jan: Právnícký slovník Evropské ochrany lidských práv, 1. vydání, Praha, Orac 1998
- ČAPEK, Karel: Hovory s T. G. Masarykem, 1. souborné vydání, Praha, Československý spisovatel 1990
- DÜLMEN, Richard van: Divadlo hrůzy. Soudní praxe a trestní rituály v raném novověku, 1. vydání, Praha, Rybka 2001
- FICO, Robert – Trest smrti v československém trestnom práve, Bratislava, Iuris index 2002
- FICO, Robert – Trest smrti, Bratislava, Kodexpress 1998
- FILIP, Jan, SVATONĚ, Jan, ZIMEK, Josef: Základy státovědy, 2. vydání, Brno, Masarykova univerzita v Brně 1997
- GERLOCH, Aleš, HŘEBEJK, Jiří, ZOUBEK, Vladimír: Ústavní systém České republiky, 3. vydání, Praha, Prospektrum 1999
- GRONSKÝ, Ján, HŘEBEJK, Jiří: Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa I. (1918 – 1945), 1. vydání, Praha, Karolinum 1997
- GRONSKÝ, Ján: Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa II. (1945 – 1968), 1. vydání, Praha, Karolinum 1999
- HOOD, Roger: The Death Penalty: A World-wide Perspective, 2. vydání, Oxford, Clarendon Press 1996
- HÝBNEROVÁ, Stanislava: Evropská ochrana lidských práv v dokumentech, 1. vydání, Praha, Karolinum 2002
- INCIARDI, James A.: Trestní spravedlnost, Praha, Victoria Publishing 1994
- IMBERT, Jean: Trest smrti, Bratislava, Archa 1994

- JEHLIČKA, Oldřich, ŠVESTKA, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta a kol.: Občanský zákoník, Komentář, 5. vydání, Praha, C. H. Beck 1999
- JECH, Karel, KAPLAN, Karel: Dekrety prezidenta republiky, 2. vydání, Brno, Ústav pro soudobé dějiny a Doplněk 2002
- JECH, Karel, usp.: Němci a Maďaři v dekretch prezidenta republiky. Studie a dokumenty 1940 – 1945, 1. vydání, Brno, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Doplněk 2003
- JIRÁSKOVÁ, Věra: Dokumenty k ústavním systémům, 1. vydání, Praha, Karolinum 1996
- KAISER, Günther: Kriminologie, 1. vydání, Praha, C. H. Beck 1994
- KALVODOVÁ, Věra: Trest odnětí svobody na doživotí, 1. vydání, Brno, Masarykova univerzita v Brně 1995
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal: Římské právo, 1. vydání, Praha, C. H. Beck 1995
- KLÍMA, Josef: Nejstarší zákony lidstva, 1. vydání, Praha, Academia 1979
- KNAPP, Viktor: Teorie práva, 1. vydání, Praha, C. H. Beck 1995
- KOLEKTIV AUTORŮ: Občanské právo hmotné. Svazek I., 2. vydání, Codex 1997
- KOLEKTIV AUTORŮ: Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny, 2. vydání, Praha, Sociologické nakladatelství 1997
- KOLEKTIV AUTORŮ: Trest smrti jako problém nejen právní, ale i filosofický a morální. Sborník příspěvků ze semináře pořádaného pracovní skupinou trestního práva Ústavu státu a práva ČSAV dne 3. 4. 1990, Praha 1990
- KOMÁRKOVÁ, Božena: Původ a význam lidských práv, 1. vydání, Praha, SPN 1990
- KUBÁT, Ondřej: Trest smrti, rigorózní práce, Praha, Právnická fakulta Univerzity Karlovy 2003
- KUKLÍK ml, Jan: Prezident Masaryk a trest smrti, Dějiny a současnost č. 5, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 1998
- LIPOVETSKY, Gilles: Éra prázdnoty, 1. vydání, Praha, Prostor 1998
- LIPOVETSKY, Gilles: Soumrak povinnosti, 1. vydání, Praha, Prostor 1999
- LIŠKA, Otakar a kol.: Vykonané tresty smrti . Československo 1918 – 1989, 1. vydání, Praha, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR 2000
- LOCKE, John: Druhé pojednání o vládě, 2. vydání, Praha, Svoboda 1992
- MALÝ, Karel a kol.: Dějiny českého státu a práva do roku 1945, Praha, Linde 1997
- MALÝ, Karel: České právo v minulosti, 1. vydání, Praha, Orac 1995

- MENŠÍK, Tomáš: Právo na život a trest smrti, diplomová práce, Praha, Právnická fakulta Univerzity Karlovy 2002
- MONESTIER, Martin: Historie trestu smrti, 2. vydání, Praha, Rybka Publisher, Knižní klub 2001
- NAVRÁTILOVÁ, Eva: Trest smrti, rigorózní práce, Praha, Právnická fakulta Univerzity Karlovy 2003
- NOLČ, Jiří a kol.: Evropská ústava s úvodním slovem, 1. vydání, Brno, CP Books 2005
- NONNEMANN, František: Trest smrti, diplomová práce, Praha, Právnická fakulta Univerzity Karlovy 2005
- NOVOTNÝ, Oto a kol.: Trestní právo hmotné, 3. vydání, Praha, Codex 1996
- NOVOTNÝ, Oto: O trestu a vězeňství, 2. vydání, Praha, Academia 1969
- PAJER, Pavel: Právo na život a trest smrti, diplomová práce, Praha, Právnická fakulta Univerzity Karlovy 2004
- PAVLÍČEK, Václav a kol.: Ústava a ústavní řád České republiky, 2. díl: Práva a svobody, 2. vydání, Praha, Linde 1999
- PAVLÍČEK, Václav, HŘEBEJK, Jiří: Ústava a ústavní řád České republiky. 1. díl: Ústavní systém, 2. vydání, Praha, Linde 1998
- POTOČNÝ, Miroslav, ONDŘEJ, Jan: Dokumenty mezinárodního práva II., 1. vydání, Praha, Karolinum 1996
- POTOČNÝ, Miroslav: Mezinárodní právo. Zvláštní část, 1. vydání, Praha, C. H. Beck 1996
- ROUSSEAU, Jean Jacques: Rozpravy, 2. vydání, Praha, Svoboda 1989
- SKŘEJPEK, Michal: Ius et religio, 1. vydání, Pelhřimov, Vydavatelství 999 1999
- TINKOVÁ, Daniela: Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa, 1. vydání, Praha, Argo 2004
- TROMBLEY, Steven: Popravy podle protokolu, 1. vydání, Brno, Schneider 1993
- VIRT, Günter: Žít až do konce. Etika umírání, smrti a eutanazie, 1. vydání, Praha, Vyšehrad 2000
- ZIMEK, Josef: Právo na život, 1. vydání, Brno, Masarykova univerzita v Brně 1995
- ŽIŽKA, Petr: Právo na život a trest smrti, diplomová práce, Praha, Právnická fakulta Univerzity Karlovy 2003